5765

ప్రబుద్ధాంధ్ర

సచిత్ర మాసపత్రిక

కీర్తిశేషులైన రావుబహద్దర్ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు

సంవత్సర చందా ౧-౦-౦ ౬ ౧౨ సంపాదకుడు

వార్షిక సంచిక ౦-౮-౦ డిశంబరు ౧౯౩౫ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయం—తరవాయి

నాళం కృష్ణారావుగారివి	రు.	అ.
తెనుగుచినుకులు	౦	౮
పాలతరగలు	౦	౮
గోగీతము	౦	౨
సైడిశెడి	౦	౨
మద్దు	౦	౪
పూజాపుష్పమాలవారివి		
చాకిరేవు	౦	౮
కాష్పబిందువు	౦	౮
రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారివి		
వ్యాససంగ్రహం	౩	౮
గద్యచింతామణి	౧	౮
బాలకవిశరణ్యము	౧	౮
వ్యాసావళి	౧	౦
ఆంధ్రకవిభిషక్కుల భాషాభేషజము	౧	౦
వ్యాసకుటీరంవారివి		
జన్మభూమి నాటిక	౦	౪
ప్రేమాంజలి—పంచముదంపతుల చరిత్రం	౦	౫
శుభోదయము	౦	౩
శ్రీ వివేకానంద సందేశము	౦	౨
కుసుమాకరము	౦	౧౪
తూలిక	౦	౧౦
ఆత్మజ్యోతి	౦	౮
సంధ్య	౦	౬
ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారివి		
మాలపల్లి	౩	౦
నాయకురాలు	౧	౦
సంగీతనాపసాని	౦	౧
సోది	౦	౧
భావతరంగాలు	౦	౧
హరిజన నాటకము	౦	౧
వజ్ఝల వేంకటేశ్వరకవిగారివి		
నాకాభంగము	౦	౧౨
గోల్కొండ పత్రిక వారివి		
గోల్కొండకవుల సంచిక	౨	౦
ఉచ్ఛృంఖల విషాదము	౦	౧౨
రెడ్డికులనిర్ణయచంద్రిక	౧	౪
సంఘోద్ధరణము	౦	౬
కర్నూలు రాజవంశావళి	౦	౨
రఘునాథ్	౦	౧౬
మారేమండ రామారావుగారివి		
భారతీయ విద్యాచరిత్రము	౦	౧౨
శ్రీమధ్వాచార్యులవారి చరిత్ర	౧	౦

భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారివి		
విదేశయాత్రికులు_ప్రాచీనాంధ్ర దేశము	౧	౪
ప్రాచీనాంధ్రనావికజీవనచారిత్రం	౧	౦
కవితాసమితివారివి		
వైశాఖ—వార్షికసంచిక	౧	౦
ఉత్కలపతనము నాటకం	౦	౧౨
ప్రభవ—ఖండకావ్యాలు	౦	౮
మాతృపూజ పద్యఖండాలు	౦	౪
స్థానాపతి రుక్మిణమ్మగారివి		
పూలమాల—ఖండకావ్యాలు	౦	౪
ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారివి		
వ్యాసావళి	౦	౪
తెనుగు వీణ, పాటలు_పద్యాలు	౦	౨
కూచి నరసింహంగారివి		
ఆత్మసంయమము_అమితవిషయాసక్తి	౦	౬
అనుబంధము	౦	౩
నడింపల్లి వేంకటహనుమంతరావుగారివి		
సాహసిక—నవల	౧	౦
సహదేవ సూర్యప్రకాశరావుగారివి		
మునిమాపు	౦	౧౨
వకుళమాల	౦	౧౨
డా॥ స్వర్ణవల్లిగారివి		
వినోదశిల్పము	౧	౪
ఆంధ్రరత్నగ్రంథమాలవారివి		
సుందరి	౧	౦
మద్దులపల్లి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారివి		
చతుర్దశమనుచరిత్ర	౦	౮
సుభాషితములు	౦	౧
పాణ్నంది రామశాస్త్రిగారివి		
శ్రీమహాభారత విమర్శ	౦	౮
రాయసం శేషగిరిరావుగారివి		
కోతవమాలా (నాటకం)	౦	౧౨
రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారివి		
నాటకోపన్యాసములు	౦	౧౨
సాహితీ సమితివారివి		
సభా. మొదటిసంపుటం. నాలుగు సంచికలు. కాలికోబయిండు.	౩	౧౨
డా॥ శతకోపాచార్యులుగారివి		
జగత్కథ (వెల్సు వరల్డు హిస్టరీ)	౩	౦
తాతాజీవితము	౦	౧౦

మొసలికంటి సంజీవరావుగారివి		
బక్సారుయుద్ధము చరిత్ర	౦	౧౨
ఔరంగజేబు పాదుషా	౦	౧౨
సిందుబాదుకథలు	౦	౫
మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారివి		
కాంతం కథలు	౧	౦
నేనూ మాకాంతం	౦	౪
వక్రరేఖ	౧	౦
ఉపాధ్యాయుడు	౦	౮
రెం. లక్ష్మీనరసింహంగారివి		
హృదయవిహంగము	౦	౪
నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారివి		
ఆంధ్రమహాసామ్రాజ్యము (సాదా)	౧	౪
క్యాలికో ఉత్తమప్రతి	౨	౮
Age of Mahabharata	1	0
చెలికాని సత్యనారాయణగారివి		
జడగంటలు	౦	౮
రహస్యరేఖ	౦	౮
చక్రపాణి	౦	౮
గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారివి		
వోటు	౦	౧౦
మూర్ఖరాజు	౦	౪
నీతిధర్మము	౦	౪
సంపూర్ణస్వరాజ్యము	౦	౪
శ్రీరామచరిత్ర		౮
ప్రపంచచరిత్ర (గ్రీను) ౧ మొదలు ౩ భాగాలు భాగం ౧౩	౦	౮
నాలుగవ భాగము	హాజరులేదు	
Neglected Emperorpoet	0	8
Spiritual Swadesi	1	0
Age of Vemana	0	6
మార్కండేయభవనం వారివి		
సచ్చిదానందం (యునివర్సిటీ పోటీకి వెళ్లిన నవల)	౧	౦
కథాకావ్యము (పద్యాలు)	౦	౧౨
కథాకావ్యము (వచనం)	౦	౧౨
వెంపటి సత్యనారాయణగారివి		
అశ్వత్థ సార్వభౌముడు	౦	౮

వలయువారు. కళాభివర్ధనీ పరిషత్తు. కలబరగి వారి యింట్లో, ఇన్నీసుపేట రాజమండ్రి అని రాసికోవాలి.

వేలు పిక్చెర్సు వారి

శ్రీ కృష్ణలీలలు

(తెలుగు టాకీ)

ఈ ఫిలిము మదరాసు, బెజవాడ, ఏలూరు నగరములందు ప్రదర్శింపబడి అనేక వేలమందిని ఆకర్షించుచున్నది.

ఈ నెల 7 వ తేదీనుండి విజయనగరం, విశాఖపట్టణములలో ప్రదర్శింపబడనున్నది.

తెలుగులో ఇట్టి సర్వాంగసుందరముగ తయారు కాబడిన ఫిలిము యింతవరకు వచ్చి యుండలేదు.

మదరాసు బ్రాడ్వే టాకీసులో జరుగు ప్రదర్శనములకు అనేక వేలమందికి టిక్కెట్లు దొరుకుట దుర్లభముగా నున్నది.

ముఖ్య పాత్రధారులు

వేమూరి గగ్గయ్య	...	కంసుడు
సారుపల్లి సుబ్బారావు	...	వసుదేవుడు
సారుపల్లి సత్యనారాయణ	...	అక్రూరుడు
గోవిందరాజుల వెంకట్రామయ్య	...	ఉగ్రసేనుడు
మాస్టర్ రాజేశ్వరరావు	...	శ్రీకృష్ణుడు
శ్రీరంజని	...	దేవకి
రామతిలకం	...	యశోద

మదరాసులో ఇంతవరకు యేఫిలిమునకు గూడ యింత జనసముదాయము వచ్చియుండలేదు.

ఒక్కపరి వీక్షింపుడు!

వీక్షించి సంతోషస్వాంతులు గండు!!

సంపుటము ౬. రాజమహేంద్రవరము ౧౦ డిశెంబరు ౧౯౩౫ ౧౨ వ సంచిక

రామమూర్తిపంతులుగారితో ౩౬ గంటలు

నవంబరు యిరవైమూడో తేదీ, శనివారం, సాయంత్రం, రమారమీ యెనిమిది గంటలవేళ, పర్లాకిమిడీలో, నేను, రావుసాహేబు శ్రీగిడుగు వేంకటరామమూర్తిపంతులు గారి యింటికి వెళ్లాను. ఇరవైయైదో తేదీ, సోమవారం, ఉదయం, అలాగే యెనిమిది గంటలవేళ, మళ్లీ, అక్కణ్ణుంచి బయలు దేరాను.

ఈ ౩౬ గంటలకూ నేను వెలకట్టలేను. నా జీవితంలో, యింతవరకూ, నేనలాంటి సమయం గడిపి యెరగను. ఇక ముందుకూడా గడపబోను.

పంతులుగారి కటాక్షవీక్షణం నామీద ప్రసరించినంత సేపూ యేదో అపూర్వశక్తి వొకటి నాలో జాగరితం అవుతూ వున్నట్టు తోచింది. తెనుగుభాషను గురించిన సమ్యగ్జ్ఞానం నా మెదడులో సంచితం అవుతూ వున్నట్టు కూడా అనిపించింది.

ఆంధ్రదేశానికి నూత్నసందేశం వెలువడ్డ [illegible]లో కూచుని వుపదేశం చేస్తూ వుండగా పంతులుగారి దివ్య దర్శనం చేసుకున్నాను. నా జన్మ సఫలం అయింది.

నేను వెళ్లేటప్పటికి, పంతులుగారు, టేబిలుముందు కూచుని ఫలాహారం చేస్తున్నారు. "రాజమండ్రీనుంచి యెవరో వచ్చా" రని [illegible]శ్రీ, అన్నపూర్ణమ్మగారు మనవి చెయ్యగా వారు, వెనక్కి తిరిగిచూశారు. వెంటనే నేను నమస్కారం చెయ్యగా అందుకున్నారు; గాని [illegible]లేకపోయారు.

రాజమహేంద్రవరంలో వారికి సన్మానం జరిగాక, మళ్లీ నేనే వారి దర్శనం చెయ్యడం.

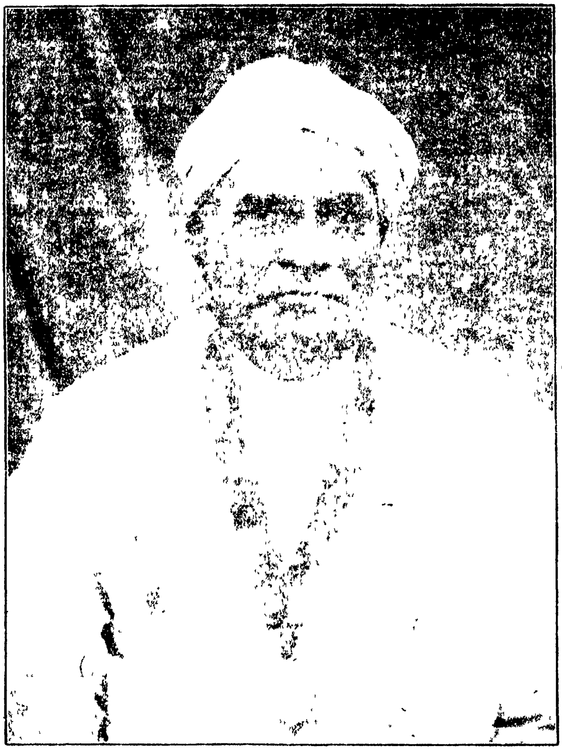
ఇది యిలాగే జరుగుతుండగా నేను చేతిలోనే వుంచుకుని వున్న కార్డు అందించాను. చూసి వారు, గభీమని లేచి "అలాగా? చాలా సంతోషం" అంటూ నాభుజం మీద తట్టి, కొంచెం దూరంలోవున్న కుర్చీ తెచ్చివేసి కూచోమన్నారు. నేను అది తెచ్చుకోవాలని ప్రయత్నించాను; గాని [illegible]లో వున్న కుర్చీని నేను స్వాధీనపరుచుకోలేకపోయాను.

నన్ను చూశారు. అప్పటిదాకా ఫలాహారం చేస్తూ, వ్రాసినదానికి [illegible] వున్న పంతులుగారు, గ్రాంథికవాదులలో కొమ్ములు తిరిగినవారి తప్పుడు రచనల ప్రస్తావన ప్రారంభించారు.

అవి గ్రాంథికవాదుల అపప్రయోగాలే కాదు, అర్థం లేని ఆక్షేపణలే కాదు, కుట్రలే కాదు, కుత్సితాలే

... కాదు— ... గోదా ... తరవాత, ...

తరవాత ...

... బావులు.

... స్థాపించి ... యుద్ధ ...

మళ్ళీ ...

బ్రహ్మశ్రీ (... రామచంద్ర) కవిగారి ప్రస్తా
వన వచ్చింది.

వెంటనే పోచి, పంతులుగారు, ... చెయ్యి పట్టుకుని
వసారాలోనికి తీసుకువెళ్ళి, గదిమీద వున్న బండి
డు తాటాకు పుస్తకాలూ చూపిస్తూ "కవిగారికి విశా
ఖపట్నం జిల్లావారు షష్టిపూర్తి మహోత్సవం చెయ్య

ం బాగానే వుంది; కాని వారి ఘనత శాగౌరవం చా
లదు. వారి పేర, ఎలమంచిలిలో, జోగ్గా యాజమాన్యం
కింద ..., విశాఖపట్నంలో మునిసిపాలిటీ పెత్తనంలో
... స్థాపించి, ... చేయిం
చేటట్టయితే నేనీ తా
... పుస్తకాలన్నీ ఆ
... కిస్తాను.
... మీరు చూ
... విశా
ఖ ... నేనా మ
...
... స్థితి
లో వున్నాను. మీరు
... మీమాట
... మహాసభలో చె
... సెలవి
చ్చారు.

తరవాత, వారి, యీ
... నేను విశాఖ
పట్నంలో మహాసభ
లో ప్రకటించాను.

... కే నేను, కవి
గారు గొప్ప పండితులని
... ; కాని పంతులుగారి యీ సందేశంవల్ల
... కవిగారి పదవి ... మహోన్నతంగా కన
బడింది.

ఇవాళ, తెనుగుదేశంలో, ఆంధ్రపండితుల తారత
మ్యం తెలుసుకోవాలంటే, అందుకు రామమూర్తిపం
తులుగారి సిద్ధయం వాక్యమే ఆధారం.

తరవాత వీరేశలింగంపంతులుగారి శిలావిగ్రహం సం
గతి వచ్చింది. "రేపది రాజమహేంద్రవరంలో మహా

త్సవంతో ప్రతిష్ఠించబడుతోంది కదా మీరిలా వచ్చే శారేమని పంతులుగారడిగారు. "ప్రబుద్ధాంధ్ర నన్నింటో వుండనివ్వడం లేదని రాసి చూపించాను. "ఔనౌను. మీ ప్రచారం సంగతి విన్నాను. ప్రబుద్ధాంధ్రకు, సంపాదకుడు నెలకు యిరవై రోజులచొప్పున ప్రెస్సుబిల్లూ పేపరుబిల్లూ పూర్తిగా చెల్లిం పోతూవుంటే దేశీయుల గాథ ప్రకటన నిదర్శనం. అయితే: ఈ వూళ్లో మీరు మాయింటో బసచెయ్యడం బాగా లేదు. ఏమంటే ? అన్నివిధాలా మంచి పూళ్లో నెలి. ఈ వూరి తాసీల్దారు ... చెయ్యడానికి రాడు. వస్తే, తనవాళ్లో, కంట్రాక్టర్లు రాజాగారి ఆఫీసర్లలోవాళ్లో వాళ్లకి చేస్తున్నారు. పెంకు లమ్ముకునే వాడు ... ఇస్తే వాళ్లకి సత్కారం కల్పిస్తుకోవాలి. రాజాగారితో సంబంధం వున్న పెద్దమనుష్యు లెవరైనా సరాయింటికేసి కూడా చూడరు. ఎక్కడైనా కనపడితే గుర్తించనట్టు తొలగిపోతారు. నాకే గాక మరెవ్వరికి కూడా యిలాంటి చిక్కు లున్నాయి. మీరు మరోచోట బసచేస్తేనే కొంత పని జరిగివుండును" అని పంతులుగారన్నారు. దానికి నేను "తమ దర్శనం కోసం వచ్చాను. మరేమీ పని లేదు. వచ్చాను కనుక యిక్కడికే తమ ద్వారా చందాదారులై వున్న వారిని చూస్తాను." అని రాసి చూపించాను. పంతులుగారు సంతోషించారు; కాని "మాటలవల్ల పనులు జరుగుతాయా ? సరే మరి. కష్ట పడండి. దేశీయులు మీ సేవను గుర్తిస్తారు. కొంతవరకూ గుర్తించి కూడా వున్నారు" అని చెబుతూ మళ్ళీ వీరేశలింగం పంతులుగారి ప్రస్తావన అందుకున్నారు.

"వీరేశలింగం పంతులుగారు పండితు లనడానికి వీలు లేదు; కాని పండితులే చెయ్యవలసిన పను లెన్నో చేశారు. వారు చేసిన పనులు మరెవ్వరూ చెయ్యలేకపోయారు కూడాను. వారు, చివరికి, నావాదం అంగీకరించారు. వెంటనే వారి ఆనందాశ్రమంలో వర్తమానాంధ్ర భాషాప్రవర్తకసమాజం యేర్పరచబడ్డది. దానికి పంతులుగారే అధ్యక్షులు. అప్పటికే వారు ఆంధ్రకవుల చరిత్ర సంస్కరిస్తున్నారు. మద్రాసుప్రయాణం తొందరలో కూడా వున్నారు. "ఈ పని పూర్తికాగానే నేనీ సమాజం పని శ్రద్ధగా చేస్తా"నని చెబుతూ వారు మద్రాసు వెళ్లారు; కాని కొద్దిరోజుల్లోనే వారు కాలం చేశారు. ఈ సంగతు లన్నీ తెలుపుతూ విగ్రహప్రతిష్ఠకు ప్రధానపురుషు లైన పెద్దాడ సుందరేశ్వరరావుగారికి నేను జాబు రాశాను. వారు దాన్ని ఆ సభలో చదువుతా రని ఆశిస్తున్నా" నన్నారు పంతులుగారు.

అప్పటికి రాత్రి పదిగంటలు దాటింది. పంతులుగారు ... ; కాని ప్రయాణం ... క్రమక్రమేణ ప్రారంభ ... చూసి, నాకు, ... "పడుకో" మని సెల విచ్చారు.

... :—

సూర్యోదయం అయినాటప్పటికే పంతులుగారు కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని సిద్ధంగా వున్నారు. మరో అరగంటకి నేను లేచాను. నాస్తాగా ఇచ్చిన కాఫీ పుచ్చుకుని యిద్దరమూ మేడమీదికి వెళ్లిపోయాము.

పంతులుగారు, నన్ను, ... గదికి తీసుకువెళ్లి ఉత్తమప్రబంధా లున్న బీరువా తెరిచారు. భారతం, భాగవతం, రామాయణం, మనుచరిత్రాదులు— ఏవి తీసినా పరిష్కర్తలు ... సవరణలు ప్రతీ పేజలోనూ గుర్తుపెట్టబడివున్నాయి. కవిసార్వభౌముని శ్రీకృష్ణభారతం కనపడింది. ఎర్ర పెన్సిలుతో గీటుపెట్టని పంక్తి కనపడలేదు. నాపేరా వాసుదేవశాస్త్రిగారి ఉత్తరరామచరిత్ర కొత్తకూర్పు కనపడింది. అక్షరం అక్షరానికీ గీట్లున్నాయి. ఒకచోట శాస్త్రిగారు "హానిపొనగదు" అని వాడారు. అది చూపిస్తూ, నవ్వుతూ "శాస్త్రిగారికి పొనగుధాతువు అర్థం తెలపదు. దాని ప్రయోగం అసలే తెలపదు. అయినా వుత్తరరామచరిత్ర తెనిగించారు. అయితే: వారి రచనలో వ్యావహారికశబ్దాలు కుప్పలుగా వున్నాయి. తెలిసివుంటే వారు వాటిని వాడరని నేను చెప్పగల" నన్నారు పంతులుగారు.

వడ్డాది సుబ్బారాయడుగారి ప్రస్తావన వచ్చింది. "శబ్దరత్నాకరం లేనిదే వారు మాట్లాడరు" అని చెబుతూ పంతులుగారు, [illegible] శబ్దరత్నాకరం [illegible].

[illegible] కట్టి [illegible] పుటలు [illegible] చాలా కష్టమయింది. ప్రతీ పేజీలోనూ [illegible] భాగమే [illegible].

అది మళ్ళీ [illegible] కట్టేస్తూ పంతులుగారిలా చెప్పారు.

ఇద్దరమూ [illegible] వున్నాం. "తమరు కూచోండి" అని కుర్చీ దగ్గిరికి లాగాను, కాని "నుంచుని మాట్లాడడమే నాకలవాటు" అంటూ [illegible] వుండి మాట్లాడారు.

"ఇటీవల నేను, శబ్దరత్నాకరం మరో ప్రతి కూడా కొని, [illegible] చేయించివున్నాను; కాని యీ ప్రతిని నేను [illegible] యెక్కువ భద్రంగా కాపాడుకుంటున్నాను. [illegible] వేశం తట [illegible] పుస్తకాలతో [illegible] కూడా [illegible] మహేంద్రవరం వెళ్ళాను. అక్కడ [illegible] నారాయణరావుగారి యింటో [illegible] వచ్చి [illegible] పెట్టెలో [illegible]. ప్రయాణం తొందరలో అది అక్కడే [illegible] మరిచిపోయాను. [illegible] "అది మళ్ళీ నాచేతికి వచ్చేదాకా నేను భోజనం చెయ్యను" [illegible]. ఈ సంగతి తెలుపుతూ [illegible] నారాయణరావుకి [illegible]. [illegible] నారాయణరావు "అవును. అది యిక్కడ [illegible]. [illegible] పార్శలు చేసి పంపేశాను. [illegible] దాగిలో వుంటుంది" అని బదులు తంతి కొట్టాడు. అప్పుడు మావాళ్ళు, బోధించి, బతిమాలగా నేను భోజనం చేశాను. అయితే: ఈపుస్తకం అంటే నాకింత శ్రద్ధ యెందుకో మీకు తెలుసునా?"

ఇలా అడుగుతూ, పంతులుగారు, మరింత దగ్గిరగా వచ్చి తమ [illegible] చేతులూ నాభుజాలమీద వేసి వూపు [illegible]

"మీరు [illegible]. గట్టిగా నమ్మండి. [illegible] చెయ్య [illegible] విడిచిపెట్టను. [illegible] ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తుయొక్క స్థితిగతులు మీకు బాగా తెలుసు. జయంతి రామయ్యగారు [illegible] చదిమేశారు. ఇప్పటికీ [illegible] వున్నారు. అది పూర్తిగా [illegible]పోయింది. దాని కింక యెదుగుబొదుగులు లేవు. అది యిక చిగిర్చదు. పుయ్యదు. కాయదు. ఫలించదు. [illegible] రామయ్యగారు ఆశ పెట్టుకుని వున్నదల్లా సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు. దేశం కనిపెట్టుకుని వున్నది [illegible]కోసమే. అయితే: అది శబ్దరత్నాకరంమీద [illegible] స్వతంత్రం కాదు. సమగ్రం అంత కంటే కాదు. నిర్దుష్టం కానేకాదు. కావడానికి తగిన [illegible] లక్షణ లేనే లేవు. అది అచ్చులో వుందని తెలుస్తోంది. [illegible] యెప్పటికేనా బయటికి వస్తుంది. నేను దానికోసం యెదురుచూస్తున్నాను. వచ్చీరావడంతో [illegible] దాన్ని [illegible] ముక్కా చెక్కా కింద చితక్కొట్టేస్తాను. అందుకోసమే యీశబ్దరత్నాకరం యింత జాగ్రత్తగా వుంచాను. దీన్ని అనుసరించి వెడుతుంది కనక అది, దాన్ని విమర్శించాలంటే దీనిమీద రాసివుంచిన నోట్సు చాలా అవసరం. తరవాత దీనిపని తీరిపోతుంది. ఇంతపని చేస్తేగాని కృతకాంధ్రంయొక్క దౌర్బల్యమూ, దౌర్భాగ్యమూ దేశీయులకు పూర్తిగా బోధపడవు. నిఘంటువు రాయడానికి కెలాంటవారు పూనుకోవాలో, వారి హృదయం యెంత విశాల మయినది కావాలో, సంకుచితభావాలతో పూనుకంటే అది యెలాగ నిరర్థకం అయిపోతుందో, జీవద్భాషను విడిచిపెట్టి నిఘంటువు రాయడం యెంత శవాలంకరణమో దేశీయులకు బోధ

పడడం చాలా అవసరం. ఏది జరిగినా యేది జరగక పోయినా నేనిది మాత్రం చేసి తీరతాను. మీరు చూస్తారు"

పంతులుగారు ఈమాట ఉచ్చరించాటప్పుడు వారి ముఖంమీద దివ్య తేజస్సు మెరిసిపోయింది.

తరవాత పంతులుగారు, కుర్చీలో చేరబడి వాక్య క్షణానికి చిత్తాన్ని సమాహితం చేసుకున్నారు. ఈలోపుగా నేను పలకమీద వొక ప్రశ్న రాసి వారికందించాను.

నారచన లెంతో వుబలాటంతో చదివే ప్రియమిత్రులు, భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు పంతులుగారు నాలుగైదు సార్లు నాకొక సలహా చెప్పుచున్నారు; కాని దాన్ని నేనంతవరకూ అంగీకరించలేక పోతూనే వచ్చాను. అయితే: ఇటీవల రామమూర్తిపంతులుగారికి రాసి యీవిషయం పరిష్కరించుకోవా లనుకొంటూ—దీనసందర్భంలో కూడా శ్రద్ధ చెయ్యలేకపోయాను.

"రాశాను"

"కోసెడు దూరం"

"బాగావుంది"

"అది చూసి వొకడు"

ఇలా రాయడం మంచిది కాదంటారు కృష్ణారావు పంతులుగారు. "వ్రాశాను" "క్రోసెడుదూరం" "బాగా ఉంది" "అది చూసి ఒకడు" అనమంటారు అంటారు వారు. "అసలు వ్యావహారిక భాషను ప్రవేశపెట్టిన రామమూర్తిపంతులుగారు మీరు రాసినట్టు రాస్తారా?" అని కూడా అడిగారు.

రామమూర్తిపంతులుగారికి నేను రాసి చూపెంచిన విషయం యిదీ. దీనిమీద పంతులుగారు ఇలా సెలవిచ్చారు.

"సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి రాసినట్టు రామమూర్తి రాయడు. రామమూర్తి రాసినట్టు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి యెందుకు రాయాలి? కృష్ణారావుగారిని మీ రిలా అడగండి. నేవడగ మన్నానని మరీ అడగండి. ఇందులో వున్న కిటుకేమిటంటే? నేను రాయ మన్నది శిష్ట వ్యావహారికం. శిష్టు లందరూ "రాశాను" అంటారు కాని "వ్రాశాను" అనరు. అనకపోతే లోపమున్నూ లేదు. నేను గ్రాంథికంలో పుట్టిపెరిగాను. ఆవాసన యింకా నన్ను వదలలేదు. పూర్వులు వ్యాఖ్యానాలు వగైరాలలో వాడిన శబ్దాలను వాడడమే నాకలవాటయింది. మీరు శిష్టవ్యావహారికాన్ని స్వీకరిస్తున్నారు. అది చాలా మంచిపని. నేనిలా రాయకపోయినా మిమ్మల్ని ఆక్షేపించను. మీ రచనలలో నాజూకుతనం వుంది. మీరు వాడే శబ్దాలవల్ల ఆనాజూకైన కైలి భంగం కలగడం లేదు. "శిష్ట వ్యవహారంలో వున్న భాష వాడాలి" అని మీరు జ్ఞాపకం వుంచుకొన్నంతకాలమూ మిమ్మల్ని నేనేమీ ఆక్షేపించను"

ఈ సమాధానం కృష్ణారావుపంతులుగారికి కిష్ట మవుతుందో కాదో నేను చెప్పలేను; కాని నాకు మాత్రం చాలా వుత్సాహం కలిగించింది.

ఈ సమయంలో "వంట అయిం" దని మహాతృశ్రీ గారి దగ్గిరనుంచి కబురు వచ్చింది. మడికట్టుకుని యిద్దరమూ భోజనాలగదిలోకి వెళ్ళాము.

భోజనానంతరం మళ్ళీ మేడమీదకి వెళ్ళాము. పంతులుగారు ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, జర్మను వగైరా పాశ్చాత్య భాషల గ్రంథాలున్న బీరువా తెరిచారు. అందులో వున్న వన్నీ భాషాతత్వశాస్త్రానికి, వ్యాకరణానికీ, ఆయా వాఙ్మయాల చరిత్రలకూ సంబంధించిన గ్రంథాలు. నేను గుడ్డాలాభంగా వొక పుస్తకం తీశాను. విప్పి చూడగా అది ఫ్రెంచి భాషాతత్వశాస్త్రానికి సంబంధించిన గ్రంథం. చాలా విలువయింది. ప్రామాణ్యం కలది కూడాను. అందులో వొక పేజీ అంతటా పెన్సిలుతో పెట్టిన కొంకికొంకిరిగీత లున్నాయి. ఇదేమని నేనడగడానికి ముందే, పంతులుగారు, వాటిని చూపిస్తూ యిలా చెప్పారు.

"మీరు, నాకుమారుడు సూర్యనారాయణ నెరుగుదురు. అతని కుమారుడు —ఏడెనిమి దేళ్ళ వాడు—మీరెరుగుదురు. రాజమహేంద్రవరంలో జరిగిన ఆధునికాంధ్రసభలో అధ్యక్షులవారి టేబిలుమీద కూచుని దీక్ష

తులుగారి లీలాసుందరి కథ చదివాడు. ఏం? బాగా జ్ఞాపకం......? వాడు గీశాడు అగీతలు, నే నోనాడు దీక్షగా వొక పుస్తకం చదువుతున్నాను. పక్కనే కూచుని యెప్పుడు తెరిచాడో యిది చల్లగా గీసేస్తున్నాడు. నేను చూశాటప్పటికొక పేజీ నిండిపోయింది. కాస్త ఆలస్య మయితే మరో పేజీ అయిపోవును. అయితే: నన్ను చూసి, వాడు, తుళ్లిపోయాడు. ఏం చెయ్యాను? పుస్తకం గొప్ప . చేసిన పని కలిసిరాంది. చేసినవాడు మనవడు. కోపం వచ్చింది; కాని వాత్సల్యంలో లీనం అయిపోయింది. చెయ్యెత్తాను; కాని వెళ్లు వాడి ముంగురులు సవరించాయి. ఎందుకంటకూ? కొట్టలేకపోయాను. గదమలేకపోయాను. శిక్ష చెయ్యాలని కూడా అనుకోలే కాదు. కాని కొంతసేపటికి ఆశ్చర్యం కొద్దీ పట్టుకుని "శ్రద్ధగా చదువుతుంటే,— పుస్తకం చదివి గీతలెందుకురా నీకు?— అప్పు పుస్తకాన్ని చదువుతా నంటే యిచ్చేవాణ్ణి కొట్టను. ఏం? చదువు టావూ...?" అన్నాను. వీడికి వాడికి ప్రశ్నలు కొనసాగిన బడ్డాయి. వెంటనే— వాడు చాలా చురుకైనవాడు లెండి. ఉచితమైనది కాదని గ్రహించినట్టు చెప్పుతాడు. ఏమీ సందేహం లేదు. వెంటనే పుస్తకం తీసుకుని "చదువుకుంటా" నన్నాడు. నా ఆశ్చర్యానికి మేమయిపోయిందో పోయింది. హృదయం సంతోష మయిపోయింది. ... వెంటనే వొక్కసారి ... తీసుకుని హృదయానికి హత్తుకుని "...." అన్నాను. వాడికి కూడా ఎంతో సంతోషం కలిగింది. వెంటనే యిల్లంతా తిరుగుతూ కేకలు వేస్తు యాడు. వాడు చెప్పిన దేవా యిక్కడ దగ్గరికి వచ్చి నప్పుడు "ఏమండీ మీరు చదువుకునే పుస్తకం యింట్లో వుంది కా?" అంటూ వుంటాడు, నాకేమీ సందేహం లేదు. వాడు అంతటివా డవుతాడు"

ఈమాటలు చెప్పేటప్పుడు పంతులుగారి కళ్లల్లో ఆనందం సుడితిరిగిపోయింది.

తరవాత వొక్క అరగంటదాకా ఆమాటా యీమాటా చెప్పుకున్నాము. ఆసమయంలో డాక్టరు పోచిరాజు వైకుంఠంపంతులుగారూ, కెంబావి శ్రీనివాసరావుపంతులుగారు వచ్చారు. నలుగురమూ డాబామీద కూచున్నాము. పంతులుగారు వారికి నాసంగతి స్వయంగా చెప్పారు. నేను రాసిన ప్రేమపాశం సంగతి యెత్తుకుని దానినిగురించి వారితో చాలా ప్రీతితో మాట్లాడారు. మరికొంతసేపటికి పంతుళ్లవారిద్దరూ కచేరీలో పని వుండి వెళ్లిపోయారు. రామమూర్తి పంతులుగారు చెప్పగా వారి వెంటనే నేను వూళ్లోకి వెళ్లాను.

నలుగురు యువకులు కొత్తగా చందాదారు లయినారు. డాక్టరు పోచిరాజు వైకుంఠంపంతులుగారు ౫-౦-౦ విరాళం యిచ్చారు. జి. భాస్కరరామచంద్రరావు (ఉలపభద్ర) దొరిగారును, కెంబావి శ్రీనివాసరావుపంతులు గారును విరాళాలు వాగ్దానం చేసి "వారం పదిరోజుల్లో పంపుతా" మన్నారు.

పొద్దు గూకింది. చీకటి పడింది. బసకి వచ్చాను. పంతులుగారు లఘువుగా ఫలాహారిమూ, నేను భోజనమూ చేశాము.

మళ్ళీ యథాప్రకారంగా మేడమీదకి వెళ్ళాము.

ఎందుకో పండితుల ప్రస్తావన వచ్చింది. పంతులుగారు, అనేకపండితుల అప్రయోగాలు వివరిస్తూ ఎంత విలవయిన పాఠాలో చెప్పారు.

మాటల్లో మాటగా మన తెనుగువారి దేశసేవ ప్రస్తావన వచ్చింది. ఎన్నో సంగతులు వెళ్ళిపోయాయి. ఈ సందర్భంలో పంతులుగారు హృదయవిదారకమైన వొక సంగతి సెలవిచ్చారు.

అది తలుచుకుంటే యిప్పటికీ వొళ్లు జలదరిస్తోంది.

ఓఢ్రుల దురాక్రమణం సంవర్భంలో మనం చూపిన ఔదాసీన్యంవల్ల— కాంగ్రెస్సు పేర ప్రదర్శించిన చచ్చు ఔదార్యంవల్ల శుద్ధాంధ్రసోదరీసోదరులు సుమారు మూడులక్షలమంది ఓఢ్రరాష్ట్రంలోకి లాగివెయ్యబడ్డారు.

దీనివల్ల వచ్చిన ఆప త్తేమి టంటే?

మనతో పాటు మెజారిటీసౌకర్యా లనుభవించవలసిన మూడులక్షల తెనుగువారు ఓఢ్రుల పంజాలో చిక్కు

కుని మైనారిటీలో పడిపోయారు. తద్వారా—యిక్కడ—మనకి కూడా అరవలమొదట మైనారిటీ వచ్చింది.

ఇంతే కాదు.

దీనివల్ల మాసధను లైన శ్రీరామమూర్తిపంతులు గారికి, నమ్మి, ప్రాయం అంతా గడిపిన వూళ్లో—పది వేలు పోసి కట్టుకుని యాభై యేళ్లనుంచి కాపరంవున్న యింటో వుండే యోగం లేకుండా పోతోంది.

సంగ తేమిటంటే?

౧౯౩౬ వ సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల మొదటి తేదీని పర్లాకిమిడీపట్నం ఓఢ్రరాష్ట్రంలో చేరిపోతుంది. అయితే పంతులుగారు ఓఢ్రరాష్ట్రీయవారు లసిపించుకోడానికిష్ట పడడం లేదు.

వారు సెలవిచ్చిం దదీ.

"కొన్ని గడియలలో ఓఢ్రరాష్ట్రీయచ్ఛాయ అలుము కుంటుం దనగా, నేను, పర్లాకిమిడి విడిచిపెట్టి మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలోకి వచ్చేస్తాను. అయితే పర్లాకిమిడి స్టేషనులో రైలెక్కను. పాతపట్నం వెళ్ళి, ఏటిలో స్నానం చేసి, పర్లాకిమిడి మళ్ళీ మద్రాసుప్రెసిడెన్సీలో చేరితే తప్ప లేక పోతే అవూళ్లో—బతికివుండగా నేనా వూళ్లో అడుగు పెట్ట నని కంకణం కట్టుకుని రైలెక్కుతాను. అయితే: రైలెక్కి యేవూరికి వెళ్లడం? వృద్ధాప్యంలో నా కెక్కడ సుఖంగా వుంటుందీ? భాషాపరిశ్రమ చేసుకో డానికి నాకేవూళ్లో అవకాశా లున్నాయీ?"

పంతులుగారు తల వూపుతూ ప్రశ్నార్థకంగా చూశారు.

వెంటనే నేను, మారాజమహేంద్రవరం దయచెయ్య వలసిం దని ప్రార్థించాను. "మావూళ్లో గౌతమి పేరిట పెద్ద పుస్తకభాండాగారం వుంది. మీకుమారుడుగారు మావూళ్లోనే వుద్యోగంలో వున్నారు. తాను గీతలు గీసిన ఫ్రెంచి పుస్తకం పెద్దపెరిగాక చదువుతా నని మాట యిచ్చిన మీ మనమడుకూడా మావూళ్లో వున్నాడు. మీశిష్యపరమాణువులం మేము కూడా వున్నాము. గోదావరి వొడ్డు కావా లంటారా, ఇన్నీస్ పేటలో వుండండి. విశాల మైన వీధులతో జనసమర్దం లేని స్థలం కావా లంటారా దానవాయిగుంటలో వుండండి, దీక్షితులుగారు షష్టిగడియలూ మిమ్మల్ని కనిపెట్టుకునే వుంటారు. గౌతమీభాండాగారం దగ్గిర కూడా చాలా మంచి యిళ్లున్నాయి. మీయిష్టం. రాజమహేంద్రవరమే మీరు దయచెయ్యాలి" అని నేను మరీమరీ కోరాను.

పంతులుగారు తలవూపారు. బాగుం దన్నారు. ప్రస్తుతం అంతకంటె మంచిది కనపడ్డంలేదని కూడా అన్నారు.

విశాఖపట్నంలో, కవిగారి షష్టిపూర్తిమహోత్సవ సభలో వుపన్యసిస్తూ, సభలో కూచునివున్న డాక్టరు పాలకోడేటి గురుమూర్తిపంతులుగారినీ, అగ్రాసనంలో వున్న న్యాయపతి సుబ్బారావుపంతులుగారినీ సంబోధించి నేనీ సంగతి చెప్పాను.

పంతులుగారి శపథం విన్నప్పుడు నిజంగా నాకు శరీరం ఆవేశం అయిపోయింది.

ఏమనుకుంటే యేమిటుంది?

తెనుగువాడిప్పుడు భావదాస్యంలో మగ్గిపోయి ఆత్మ గౌరవం యెరక్కుండా వున్నాడు. పాముకోట్లో వున్న కప్ప కిటకిలాడే గోమనగా వున్నాడు.

ఆరాత్రి నాకు సరిగా నిద్రపట్టలేదు.

మర్నాడు—యిరవై అయిదో తేదీ వుదయం యెనిమిది గంటలవేళ పంతులుగారికి పాదాభివందనం చేసి, మాతృశ్రీగారికి కూడా నమస్కారాలు చెప్పుకుని, ఆగురు దంపతుల దీవనలు శిరసావహించి, స్టేషనుకి వచ్చి రైలెక్కాను.

రైలుకూడా నాలాగే మందకొడిగా వుండి ఎనిమిది గంటలకు పర్లాకిమిడిలో బయలుదేరింది పదకొట్టాక నౌపడా స్టేషను చేరింది.

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

అహల్య

నెంపటి నాగభూషణంగారు ఎం. ఏ.

ఒకసారి... పొరపాటు—

రెండవసారి... గ్రహపాటు—

మూడోసారితే... అలవాటు!—

ఈ లౌకికన్యాయం గౌతమునికి అనుభవంలోనికి వచ్చింది. కేవలము వైనకుడైన ప్రజాపతి, ప్రజనన విన్యాసశాస్త్రక్రమాన చేసి అనేకానేకలు చాలనట్లు, అందచందాల నన్నీ కుప్పపోసి కరువుదీర పోసి, అహల్యను తయారుచేశాడు. సహస్రాబ్దుల సంసారగోష్ఠితో, బుద్ధి రావడంచేత కాబోలు. ఈసారి కూతురిమీద కన్ను వేయడం మానివేసి, మామగారి అధికారం చెలాయించుదామనే కుతూహలంతో, గౌతమునికి కన్నె ధారపోశాడు... ఆ అమ్మాయి — అహల్య... అత్తవారింటికి వెళ్ళింది.

మునుగుడుపుల ముచ్చటలన్నీ తీరకమునుపే, గౌతముడు మళ్ళా తపస్సులోకి దిగిపోయినాడు. భార్య ఉన్నది కనుక—సమయానికి ఆహారనార్థమున్నాన్న ఇయలు దేనే అన నరం లేక—నిశ్చల యోగనిష్ఠలో ఏలూ కేయూ కూడా ఏకంచేసి... తపస్సు సాగిస్తున్నాడు. కాని—నవ నవంత వికాసంలో, పరువపు పలవరింతలతో—అసువోళ్ళ కాలు నిలువుచున్నా, కాదు పొన్నోక్కాకపోయింది... దేవేంద్రుడు, దొంగ అవకాశం చిక్కించుకున్నాడు— కామాంధుడై, అహల్య అనాఘ్రాత సౌందర్యాన్ని— ధ్వంసంచేశాడు... సరే, నిధువనాంతసమానానికే, అక్కడ, గౌతమునికి కూడా, ఆ ప్రత్యక్షజ్ఞానం వచ్చింది; ఎదుట భార్య కనబడలేదు; వెదుకుదానికి ఒకవేళ, దివ్యదృష్టి అవసరంకూడా కలుగలేదు. వనివాచ్యాలుతూన్న అహల్య—విలపించి, విలపించి—పొడిపోతున్న దేవరాజా!—గోచరించాడు. ఇక—కాళ్ళు పెన్నికొడుకును, కోపం ఆగలేదు. ప్రాకృతుడిలాగ—తన తపంతాతను మంతా మరచిపోయి—అక్కడకు పరుగెత్తాడు. అసుగు నిలవడం వ్యర్థంగా, ఇంద్రుణ్ణి శపించాడు: శచీపతికి, ఒళ్ళంతా... అవే!... తర్వాత, అహల్యనైపు తిరిగి ఏదో అనబోతున్నాడు. ఇంతలో, మామగారు—బ్రహ్మ— సత్యలోకంనుంచి, గౌతమాశ్రమంలో, మనోజవంతో ఊడిపడ్డాడు. అల్లుణ్ణి ప్రసన్నుని చేసుకుంటూ:—"బాబూ, చాలా కష్టపడి, తెలివితేటలన్నీ వినియోగించి, ఇంత చక్కని అమ్మాయిని—లోకైకసుందరిని—తయారు చేశాను. కుమ్మరికి ఒకఏడు, గుదియకు ఒక పెట్టు అన్న మాదిరి, నీ శాపాయుధంతో, అంతా వ్యర్థం చేస్తావా ఏం? ఇంకో విషయం కూడా గమనించు:—

"కపటపుం జగిపాతెరన్ సుధయు రంభా మోహన
స్ఫూర్తి యూగివులుప్—ముందగతిన్ సితేభవిభూతీ
రున్—దంతసంపత్తి విభ్రమవిలాసంబు—తగెస, స్వానస్తు
చియస్సి భ్రాంతిన్, సురాధ్యక్షుడీ నవలా మకొనె, నేరి
కేలకసియాస్... నాతప్పు గాక ఇంతయున్."

—కనుక, నామీద గౌరవంపాటించు. అమ్మాయికపు ప్పుడు—ఇదే మొదటి తప్పు. నీవు ఆగ్రహిస్తే ఏలాగ? రెండు మూడు పొరపాట్లు చేసినా, ఏదో సర్దుకుపోవాలి గాని!"—అని, ఈధోరణిలో, కొంచెం భావకవిత్వం మజాతో, కొంచెం లాలింపుతో, కొంచెం అనునయంతో,- అల్లుడికి నచ్చచెప్పి, ఇది ఓపెద్ద తప్పుకాదని బుకాయించి, కాపురం మళ్ళా నిలువబెట్టి—తాను చక్కాపోయినాడు!... ఆ అమ్మాయిని, ఏమీ అనకుండా, ఏమీ, అయినాయికింగా... తెలిసిచేసిన పనే అని తెలిసీ కూడా,... గౌతముడు, మామ మాటను మన్నించి ఊరుకున్నాడు, మెదలకుండా!—అహల్యకు, నెల మసిలింది: వాలిసి కన్నది......!

భార్యకు బాలింతతనం ఒడలిక తీరిన తర్వాత, ఓనాడు గౌతముడు సుముహూర్తం చూసుకుని, తన మీద కూడా, పంచబాణాల పదను పనిచేస్తుందని చూపించాడు!—మళ్ళా పురుడు వచ్చింది......ఆడపిల్లకు— అంజన అని పేరు పెట్టారు...ఇంద్రుడి కొడుకును కూడా, ఎక్కట్టు లేకుండా, కన్న కూతురుతో కలిపి, గారాబంగా పెంచుతున్నాడు, గౌతముడు!

—ఋతుస్నానం చేసి, పూజా పుష్పాలని సమకూరుస్తూ, ఉపవనకాసారపరిసరాల విహరిస్తూంది—గౌతమ ధర్మపత్ని......అప్పుడే ఉదయిస్తూన్న సూర్యుడు—ఆమెను చూసి, మనసు నిలుపుకో లేక పోయినాడు. తెల్లవాస్తూ, పద్మినీ విరహవ్యథ భిన్నుడు కావడంచేత, పడుచుపిల్ల కంట బడటంతోనే, వెనుక ముందు ఆలోచించకుండా—క్రిందికి వచ్చేసి......

—మొదట కొంచెం బెదిరింది—అహల్య. బలాత్కరిస్తే పెనుగులాడ ప్రయత్నించింది...కాని, చివరకు—ఈ క్రొత్త అనుభవం, ఆవేశంలో, ఫులకరించి, ఒళ్ళు మరచి పోయింది!

"అంత రతాంత తాంత తనుడై యినుడింటికి దెల్వి
వేగులాగంతయు, స్వాంతవీధిగని—యాడకు గౌత
ముడేగుదెంచి..."

—సూర్యుణ్ణి, గుక్కతిప్పకుండా తిట్టేసి, శపించి,... అతడు ప్రాధేయపడగా శాపం చురుకు కొంత తగ్గించి—శాపమోక్షం అనుగ్రహించి,—నానాగలభా చేసి, వదిలి పెట్టాడు. ...భార్యను ఏమీ అసలేదు. మామగారి మాట మీద, ఈతప్పు కూడా కాచి ఊరుకొన్నాడు, రవిని గట్టిగా దబాయించడంతో, ఆమె కూడా హడలిపోయి ఉంటుంది, ఇక చాలా జాగ్రత్తగా—ఎన్నడూ చిరుతిండికి ఆసపడకుండా ఉంటుంది—అని అనుకుని:

—అమోఘ తేజము వృధా అయిపోతుందా?... ఈమారు, సకాలంలో...సుగ్రీవుడు ఉద్భవించాడు!

ఇద్దరు పరాయి మొగపిల్లలూ, ఒక స్వంతకూతురూ?—కాని, గౌతముడు ముగ్గురినీ సమానంగా, అరమరిక లేకుండా చూసుకుంటూ, హాయిగా ఉన్నాడు... అహల్య, సాఫుగా మారిపోయి, మనసు వీలైనంతవరకూ మార్చుకొని, వెనుకటి అనుభవాలు తలచుకొని ఫులకరించకుండా, భక్తితో, ఆపేక్షతో, పెనిమిటిని అనుసరించి ఉంటూన్నది......

ఇంద్రుడికి, తిరిగీ ఆమెమీద మనసు పోయింది. కథంతా తెలిసిఉన్నా, తనకైతే ఫర్వాలేదనుకున్నాడు...కనుసైగతోనే, తిరిగి ఆమెను లోబరచుకోవచ్చునని అనుకున్నాడు...కాని, పదేపదే కబురు లంపినా—లాభం లేకపోయింది. మనసులో కోరిక ఉన్నప్పటికీ, ఇక ఎన్నడూ ఆలాటిపని చేయకూడదని అనుకున్నది అహల్య... అసలు, బెదిరిపోయి ఉన్నదేమో—ఒప్పుకోలేదు.

నిరాకరించినకొద్దీ శతమఖునకు—రెపరెప మరీ హెచ్చింది. మంచిగా సందేశమంపితే సమ్మతించనపుడు,—ఏ ఉపాయంచేతనైనా సరే లోబరచుకోవలసనే పన్నాగంతో, అర్ధరాత్రాన తొలిజాము కూతకూసి—గౌతముడు స్నానార్థం వెళ్లిన తర్వాత, నిదురమబ్బుతో, సరిగా గమనించకుండా, ఇంటి యజమాని కదా అని, నిశ్శంకతో—ఒదిగి ఒప్పుకున్న—అహల్యను......

కొంత తడవకు,—ఎవరో, ఏమిటో తెలుసుకొన్నది...కాని ఏంచేస్తుంది. తలవని తలంపుగా కలిగిన అనుభవానికి పరవశ అయింది...భర్త వస్తాడేమో ననే భయంతో, తొందర తొందరగా ఇంద్రుణ్ణి—సాగనంపి— ఏమీ ఎరుగనట్లు నిదుర పోయింది!

కాని, వాళ్ల చిన్నకూతురు అంజన, ఇదంతా గమనిస్తూనే ఉన్నది. బ్రహ్మనాగ్రైన గౌతమాపత్యం కనుక, పాపాన్ని కప్పిపుచ్చలేక,—తండ్రి రావడంతోనే అంతా చెప్పేసింది...అతను మండిపడి, భార్యను శిలవై పోమని—శపించాడు...

పునః అంతర్వత్ని అయిన అహల్య—తాను తెలిసి చేసిన తప్పు కాదనీ, అంతా ఇంద్రుడి కాపటికమనీ, చెప్పి, మన్నించి అనుగ్రహించమని, చాలాదీనంగా వేడుకొంది: కాని, అతడు ఒప్పుకోలేదు...కన్నీటిజాలుతో, గాద్గదికంతో—కన్న పసిపాపని, గౌతమునిచేతుల్లోకి అందిచ్చి—మిగతా పిల్లలతో బాటు సంరక్షించమని చెప్పి—హాయిగా మారి పోయింది!

"శతక్రతుడు...శతానందము లొంది పొంద, జననంబితడొందుట"—శతానందుడు—అనే పేరు పెట్టాడు, మహర్షి, ఇంద్రుడి రెండో కొడుకుకు—

—కావలసి వరించిన భార్యనే, అలా చేసినప్పుడు, ఎరువు తెచ్చుకున్న కడుపుతీపి మాత్రం మిగులుతుందా? ఆడపడచును, తోడబుట్టినవాళ్ళు శపించారు. వాళ్లని

గౌతముడు శపించాడు!...అంతతో—ముగ్గురిపిల్లలతా లూకు బాధ్యతా—విడిపోయింది. మిగిలిన పసిపాపను—శతానందుణ్ణి—జనకరాజర్షి దగ్గర కొలువుకు కుదిర్చాడు.

చేతులు జోడించుకుంటూ, వెనుదిరిగి చూడకుండా, హిమాలయం వేపు దోవతీశాడు, యకాయకీ. తీరికగా కూర్చుని, రాముడు ఎప్పుడు అవతరిస్తాడా—తాను తిరిగి ఒక యింటివాణ్ణి ఎప్పుడౌతానా అని, తహతహలాడి పో మొదలుపెట్టి ఉంటాడు, ఒహుశః, కమ్ముకొన్న క్రోధ జ్వాలలు కొనలు ముడిచిన తర్వాత!...సంయమి ప్రవరు డైనా, గౌతముడు మాత్రం, ఈ విషయంలో సామాన్య గృహస్థులాగానే ప్రవర్తించాడు!

* * * *

* * * *

(౧) శాపం తాకిడికి వొళ్ళంతా చిల్లులుపడి, శతానందుడు, తిరిగి స్వర్గం చేరుకునేందుకు మొగమోడి, గౌతమాశ్రమ పరిసరాల్లో తలదాచుకునేందుకు చూశాడు. కాని, శుద్ధ బ్రహ్మచారులైన శిష్యులందరూ, ఈ దృశ్యాన్ని చూస్తూ వెడిపోతూన్న సంగతి మహర్షి గ్రహించి, అక్కడనుంచి సాగనంపాడు బలవంతాన—అశ్వినులచేత వలసిన చికిత్సచేయించుకో మని.

(౨) వాల్మీకిరామాయణం ప్రకారం,—గౌతముడు—అహల్యను రాయి వై పొమ్మని—శపించలేదు. రూపం మారలేదు. కాని శాపవశాన, ఎవరికీ కనబడకుండా, ఆ దుమ్ములో అక్కడే పడియున్నది.

కాని పద్మపురాణంలో—"సాతతస్తస్య రామస్య పాదస్పర్శాన్మహాత్మనః—అభూత్స్వరూపావనితా సమాక్రాంతా మహాశిలా—" అని స్పష్టంగాఉన్నది. రామాయణ వ్యాఖ్యాతల అభిప్రాయాలుకూడా—ఈవిషయంలో—పరస్పరమూ విరుద్ధంగా ఉన్నవి.

గిరీశబాబు "పాషాణి" లో అహల్య—మనిషి కాదు, మనసు రాయి అయిందని విచిత్రంగా నిరూపించాడు. మాతృత్వసిద్ధి—స్త్రీ స్థితికి పరమావధి—అనే సిద్ధాంతాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని. కాని అహల్య చీకటి తప్పు—బుద్ధిపూర్వకంగానే చేసింది—అని ఘట్టిగా అనడానికి వీలులేదు... రెండునాళ్లు ఓపికపట్టి ఊరుకొని, చివరకు ఏదో ఘట్టిమునిగినట్లు—శాపాయుధం ఝుళిపించిన—గౌతముని చేతకూ—ఆట్టే అర్థంలేదు.

(3) వాల్మీకి రచనలో—అహల్యకథ ఇంత విపులంగాలేదు. ఇంద్రుడు అంటుపరచినది— ఒకే పూరేననీ ముక్తసరిగా వదలిపెట్టేసినాడు: పైగా, శతానందుడు—గౌతముని ఔరసుడనికూడా— రామాయణోక్తం:—"అహల్యా జైజారీ"—అనే విశేషణరూపం ఇంద్ర పర్యాయంగా—బ్రాహ్మణములలో—ఉన్నది. కాని, అహల్యకు క్షేత్రవిశేషమనే అర్థమే అక్కడ అనువర్తించేది. అదీకాకుండా, వైదికుల ఇంద్రుడు—శతమన్యువు కాని, శతానందుడు కాడు......

* * * *

* * * *

అహల్యకథ అంతా విపులంగా— సమీరకుమార విజయంలో ఉన్నది!

శ్రీహర్ష, శ్రీనాథ, నైషధములు

ఉభయభాషాప్రవీణ దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

ఇరువురును లోకప్రసిద్ధులే, ఉభయులుపాసించినది వాగ్దేవతయే. కాని "ముఖేముఖేసరస్వతీ" అన్ననుడి పైకవులకెలకులయందు బింబించుచుండును. ఇందొకరు గీర్వాణభాషాయోషామతల్లికి సుపుత్రులు. మఱియొకరాంధ్రవీరరాణి గర్భశుక్తి. ఉభయులును సమకాలికుల స్వప్రతిభాశేముషీ విశేషముచే దలలూపజేసినవారే. పవిత్రనలచరిత్రమునే ప్రబంధరూపమున రచించి యపశ్యషితామృతమును భూలోకసహృదయకేదారముల వర్షించిన రెండుజలదములివి. బ్రతుకుదినములలో "అశేషశేముషీమోషమాషమశ్నామి" అని యమూయకత్వముగా నిరాడంబరమూర్తియై స్వర్ణపథమును జేరంబడిన వారొకరు. "కవిరాజు కంఠంబుఁ గౌగిలించెనుగదా! పురవీధినెదురెండపొగడదండ" అని పొక్కి— యశ్రుభోజనముతో, చూచెడి దిక్కులేక, బిగిసిన యినుపసంకెలతో నమరపురి కరుదెంచిన వారొకరు. ఎట్లున్ననేమి? తమజన్మసార్థక మొనరించుకొన్నారు. తరించినారు. తేజోగోళమునఁ జెన్నుటకైన నీ రెండురిక్కలును కన్నుల

మిరుమిట్లు గొలుపుచు మెఱసిపోవలసినదే గాని తిరోహితములు గా నేరవు.

హర్ష నైషధమును తెనిఁగించినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు. ఈ కృతుల విషయమై యిదివరకే కొన్ని విమర్శనములు బయలుదేరినవి. కాని వాని కంటె నేరితిగానైన కొన్ని నూతనాంశములఁ దెలుపు నూహతో నీ వ్యాసము వ్రాయఁబూనితిని. ఆ యంశములు గుణదోషములలో నెవ్వియో కావచ్చును. శ్రీయుత వేదఁ వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రభృతులు కేవలము శ్రీనాథుని కృతిలో నచ్చటచ్చట నున్న గుణాగుణము నే లఘువుగా నేరి చూపించియున్నారు. తత్పరిశేషముగా . "ప్రమాదోధీమతామపి" అన్నరీతిని మనసున నిడికొని యాంధ్ర నైషధములోఁ గల లోపములను నాకుఁదోచిన రీతిఁజెప్పఁదలఁచితిని గుణములనే చూపుటవారికంతు దోషములనే చూపుట నాకంతుసైననగు గాక.

శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము కవిత్రయము నాంధ్రభాషాపరిష్కరణమువంటిది. సంస్కృతమూల మిరువదిరెండుసర్గలు సర్గకు మూడు వందల శ్లోకములున్నవి. కాని శ్రీనాథుఁడు "అభిప్రాయంబు గుఱించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నౌచిత్యంబాదరించియు, శబ్దం బనుసరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు, రసంబుఁబోషించియు" నీగ్రంథము వ్రాసితినని ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నాఁడు ఈతఁడు ప్రతిసర్గయందును నలువదిశ్లోకములకుఁ దక్కువ కాకుండ విడిచిపెట్టినాఁడు అవన్నియుఁ బైనిచెప్పిన కక్ష్యలోఁ జేరినవే యని చెప్పుటసాహసము. దీనిని బట్టి యొకవంతు విడచి యొండువంతును తెలుఁగుచేసెనని యనవచ్చును. పెక్కుచోటుల నవసరమైన ఘట్టములఁజొనిపి మెఱుంగులు దిద్దినాఁడు విడిచిన భాగములలో నెన్ని యైకదేశముల గ్రహించి యొకవిధముగా నిమిడ్చి ప్రస్తావించెనని యనియుఁ జెప్పవచ్చును. లేదనియుఁ జెప్పఁదగును. ఎకదేశగ్రహణము చేయక మొత్తమును జూచినచో నీవిడిపట్టుదల కొంతభ్రంశమైనదే యని నాయభిప్రాయము. ఈ సంగతి గుఱువుపరచెదను...

(1) అభిప్రాయంబు గుఱించుట.

ఈ విషయమై మూలములోని హృద్యములైన యభిప్రాయముల విడిచినను, జేర్పవలసినచోట సొంతముగాఁ జేర్చుకున్నను ప్రతిజ్ఞ నిర్వహింపఁజాలకపోయినట్లే గదా? స్థాలీపులాకముగా కొన్ని పరిశీలింపుదు...

"హరేర్యదాక్రామిపదైక కేనఖం। పదైశ్చతుర్భిః క్రమతేపతన్యనః
త్రపాహరీణామితి నమ్రితాననైః। న్యవర్తితైరర్థనభః కృతక్రమైః"

ఇందు రమ్యముగా గుఱ్ఱముల గమనశైఘ్రిని వర్ణించినాఁడు. ఒక్కపాదముగలవాని (అనగా సూర్యుఁడు) యాకాశమంతయు నాక్రమింప మనమును హరియను పేరునుబూని (అనగా హరిపదశ్లేషచే గుఱ్ఱములు) నాలుగు పాదములు గలిగియుండి యాకాశమునంతను గాదుగదా! నభోమధ్యమునుగూడ నాక్రమింపలేకపోయితిమి. సిగ్గుసిగ్గు. అని తలలు వంచుకొన్నవని భావము. ఈ తలవంపుగూడ నాజాతికి తగినలక్షణమే. దీనివలన భూమిమీద పాదములను మోపకయే వాయువేగ మనోవేగములతో నా గుఱ్ఱములు నిర్గమించుచున్నవని ధ్వని. మఱియొకటి.

"దినేదినేత్వం పరిశేధిశేధికం। పునః పునర్మూర్ఛచతాపమృచ్ఛచ
ఇతీవపాంథాన్ శపతః పికాన్ద్విజాన్। సఖేదమైక్షిష్టస లోహితేక్షణాన్"

ఇందు కోకిలకూత నెంతమనోహరముగా నూహించెనో? ఓ పాంథుఁడా! నీ వొకరోజుకన్న మఱియొకరోజు దినారిహామ్మ్ర. మూర్ఛలో మునఁగిహామ్మ్ర. తాపము నిన్ను మాడ్చివేయుగాక. అని కోవెలకన్నెఱ్ఱజేసి పాంథుల శపించుచున్నదఁట ఇట్టివి యెన్ని యోగలవు శ్లోకసంఖ్య మాత్రముదహరించెదను.

మొదటి సర్గలో	౨౫	౫౧	౬౧	౧౦౧	శ్లోకములు
రెండవ సర్గలో	౧౧	౧౯	౨౨	౨౮	,,
మూడవ సర్గలో	౨౧	౨౩	౬౮	౧౧౧	,,
నాల్గవ సర్గలో	౨౦	౨౧	౩౬...	౧౧౬	,,
ఐదవ సర్గలో	౫౩	౭౬	౭౯	౧౧౧	,,

ఈ శ్లోకములు తప్పక తెనుఁగులో నుండఁదగినవని నా నమ్మకము ఇట్లె ప్రతిసర్గయందును నెంచి చూపవచ్చును. వీనినన్నిటని విడిచినాఁడు. ఈ విడుమటలోఁ బోతఁ గొన్ని సలములలో నొకవిషయమును రెండుపర్యాయములు చెప్పిన మూలశ్లోకముల విడిచియున్నాఁడు ఇది ముఖ్యమైనదే యూడుఁడు .....

"స్వకేళిలేశస్మిత నిందితేందునో। నిజాంశదృక్తర్జిత పద్మసంపదః" ౧—౨౩.

"సరోరుహంతస్య దృశైవ నిర్జితం। ఒతాస్మితేనైవ విధోరపిశ్రియః
కుతఃపరం భవ్యమహోమహీయసీ। తదాననస్యోపమితే దరిద్రతా"
౧—౨౪.

వీనియందు పైశ్లోకభావము నే రెండవదాని యందును వర్ణించినాఁడు. "పూర్వోక్తమర్థం పునరప్యాహ" అని వ్యాఖ్యాకారులు గూడ వ్రాసిరి. ఇట్లు మొదటిసర్గలో ౩౨—౩౩ శ్లోకములు భావైక్యముకలవగుటచే నొకదానిని విడిచినాఁడు. ఇయ్యది యభిప్రాయము గుఱించుటయే యగును. కాని యీ నియమము చివరవఱకు పరిగణించినట్లు కనఁబడదు. మూడవయాశ్వాసమున హింద్రుని చేఁ బంపఁబడిన దూతికలు దమయంతియొద్ద నమరాజు గుణములు మిక్కుటముగా వర్ణించుచుండ నామె వానిని వినలేక వారితో

"వేదములు నాల్గువేవేల। విధులఁబొగడ
మనము వొగడెడివారమే!। యనిమిషేంద్రు
వేఁడికొనియెదఁ జిగురాకు। బోడి నిన్ను
హరిగుణస్తుతిసాహసి। క్యంబుమాను"

అని యున్నది. ఇందున్న మొదటి రెండు పాదములే మరల, ఆ ౩—౧౩౦ పద్యమున వెంటనే వచ్చినవి.........

"శ్రుతినుతింపఁగ నీవు। నుతియించెదే? యింద్రు

నశివనీ సాహసి । కృశాంగుమానుఁ''

ఈ పునరుక్తిలో సైద్ధాంతిని మానినను జాలబాగుండెడిదే. మఱియు నారదపర్వతులు నాకమున కింద్రుని దర్శింపఁబోయిరి. అప్పు డింద్రుఁడు నారదు నిట్లుప్రశ్నించెను........

"కారణం బేమి నడిమిలో । కమున నుండి
నరపతులురారు మునుపోలె । నాకమునకు"

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము వెంటనే రాలేదు. ఇంద్రుఁ డదే పనిగా నారదుని నడిగినాఁడు. వాని నన్నిటిని శ్రీనాథుఁడు పునరుక్తి భీతిలేక తెనిగించినాఁడు.

"రారిపు డీ ప్రోలికి నశి
ధారామార్గమున ధరణి । ధవులెవ్వారున్"

ఇందు "శిధారామార్గమున" అన్నది పైదానివల్లనే గమ్యము. ఏమని నింద్రుఁడు పృచ్ఛించుఁడు. గమ్యస్థానము మూలదేహానంతరము పొందఁదగిన స్వర్గము. పోవువారు రాజులు. కనుక ప్రకరణమందే యుద్ధములలో చనిపోయిన రాజులను గూర్చి యింద్రుఁ డడుగుచున్నట్లు తేలుచున్నది. కాఁగా పునరుక్తమనక తీరదు. దీని వెనుక మరల స్పష్టపేషణముగా

"ఏలొకో మాగృహంబులకు । నిప్పుడు రారు మునీంద్రభద్రశుం
డాల సమానులైన నర । నాథవనూజులు" ఆ ౩-౧౦

అని వ్రాసెను. ఇందును మిగిలిన పాదములలో "యుద్ధమునఁ జచ్చి" అను విశేషముతో మొదటిదానికి పునరుక్తము గదా? ఇది శ్రీనాథుఁడు తెచ్చిపెట్టుకొన్న పెంపు. ఆ వెనువెంటనే మరల పునరుక్తిగా

"అసిశితాశిధారా సమరాంగణభూముల ద్రెళ్లి........
.................సూర్యపథంబున నేగి చెంచుచున్
........................కొంతురు మా భవనంబులందుతా
గంధ సమర్చనా ప్రభవమైన గురుత్వము పార్థివోత్తముల్"
ఆ ౩-౧౧

అని మరల చర్వితచర్వణము గా......

"అస్త్రముఖులై యేలొకో నా
సభకిప్పుడు రారు నృపసత్తములు..."

అని పాడినపాట పాడినాఁడు. ఇది యెంతమాత్రమును బాగుగాఁ గనఁబడదు. 'ప్రతిపాద్యవిషయ మేమియు లేనప్పు డిన్ని పర్యాయములు తలక్రిందు చేసి చెప్పుట శ్రీనాథుఁడు గమనించలేదు. ఇయ్యది యభిప్రాయముపైఁ బరాకున వ్రాసినవ్రాలగా నాకుఁ దోఁచినది.

మఱియు ద్వితీయాశ్వాసమందు దమయంతి మదనోపాలంభముఁ జేయుచు......

"కామ! పరమేష్ఠినీ మనః । క్రౌర్య మెఱిఁగి
పుష్పములు నీకు నాయుధం । బులుగఁజేసె" ౨-౧౩౬

అని యొక మారు చెప్పినది. ఆ వెనుక మరల

(౧) "తమ్మిపూచూలినీ యాగ్ర । హమ్మెఱింగి
(౪) విరులు నీకాయుధములు గావించినాఁడు" ౨-౧౩౮

పై యభిప్రాయమునే వ్రాసియున్నాఁడు. ఇట్టివింకను జూపవచ్చును. ముఖ్యముగాఁ దాను ప్రతిజ్ఞ చేసి యుండుటచే నిట్టివి రాకుండ వ్రాయవలసిన బాధ్యత శ్రీనాథునిపై నున్నది. ఇట్టివి శ్రీహర్ష కావ్యమున కుప్పతిప్పలు.

(౨) అలంకారభూషణము.

అనఁగా మూలమునఁ గల యలంకారయుతశ్లోకములను విడిచినచో నీ ప్రతిజ్ఞ భంగమైన దన్నమాటే. అట్లని హృద్యములు కాని వానిని యవసరము లేనివానిని విడిచిన విడువవచ్చును. కాని రెండుమూఁడలంకారములుండిన శ్లోకములను త్యజించుట చింత్యము. అందు మఱే నిషేధమునుగూడ కానఁబడదు. చూడుఁడు.

"అజస్రభూమీతట కుట్టనోచ్చిత్తైః" స ౧-౫౯
"మహారథస్యాధ్వని చక్రవర్తినః" స ౧-౬౧

ఇందు పద్మావత్యతిరేక శ్లేషాలంకారములు గలవు.

"సితత్విషశ్చంచలతా ముపేయుషః" ౧-౬౨

ఇందు సాపహ్నవోత్ప్రేక్షాలంకారము లున్నవి. ఇట్లే ద్వితీయమున ౭౬ వ శ్లోకమున నను ప్రాసాతిశయోక్త్యుదాత్త సమాసోక్తి రూపకాలంకారములును, తృతీయమున ౨౩ శ్లోకమున ధ్వనిసమాసోక్తులును, ౨౪ వ శ్లోకమున ఛేకోపమోత్ప్రేక్షా వ్యతిరేకములును, చతుర్థమున ౧౩ వ శ్లోకమున నుత్ప్రేక్షాతిశయోక్తులును, ఇట్లే సర్గలన్నిటియందును నలంకారములుగల శ్లోకముల పరివర్తింపలేదు. వీనికిరములు వ్రాసి తత్తదలంకారములలోని యందములు వెల్లడించిన విస్తృతమగును. వీనిని ట్టి నీతని యలంకారభూషణ మెంత వఱకు సరిపడినదో సహృదయు లూహింతురుగాక......

(౩) ఔచిత్యాదరము.

అనఁగా నీ యౌచిత్యమన్నది భాష ననుసరించియు తాత్కాలిక రుచి భేదముల ననుసరించియు సభ్యత ననుసరించియు గూడ నుండును. ప్రకృతమున సంస్కృతగ్రంథమును పదిమందికి సుబోధమగు రీతిని దెనిఁగించుచున్నాఁడు గనుక సాధ్యమైనంతలోఁ ప్రసన్నత గలిగియుండవలెను. దానికిఁగాను శాస్త్రవిషయములను బరిత్యజింపవలెను. అటి కవులు సామాన్యముగాఁ దమ పాండిత్యద్యోతనార్థము దమగ్రంథములందు పని బద్ధించుట మామూలు. మాఘుని శిశుపాలవధమే దీనికి తార్కాణము. సర్వసామాన్యులకుఁ దెలియునట్లు భాషాంతరీకరించుటయే ముఖ్యాదర్శముగ నిడికొన్న కవులట్టివానిని విడువవలెను. శ్రీనాథుఁడట్లు గాక తెనుగుప్రత్యయములు చేర్చి పరివర్తించినాఁడు చూడుఁడు.

"ఇహాకిముషసి పృచ్ఛాశంసి కింశబ్దరూప
ప్రతినియమితవాచా వాయసేనైషపృష్టః
భణఫణిభవశాస్త్రే తాతస్థానినాకా
విహితతుహీవాగుత్తరః కోకిలోభూత్" ౧౯-౫౯

"ప్రాతఃకాలము వాయసంబు ఫణితి నాపత్యోక్త శాస్త్రంబులో
శాతజ్ఞ స్థానులు చెప్పు డెన్ని . .. కోకిల
వ్రాతంబిచ్చెను హీరహీరయని .. ."

ఇది వ్యాకరణశాస్త్రపరిచయమున్న వారికి గోచరమయి యా పైని సంతో మిచ్చును [illegible] సామాన్యులకేమియును [illegible]యదు ఇట్టిదే మఱొకటి,

"త[illegible]యా మి[illegible]న [illegible] రా[illegible]దిహాస్యతా
ఇ[illegible] [illegible] రా[illegible]గహాస్యతా"
"యా[illegible] [illegible]ష్ణా । ప[illegible]గశే
రా[illegible] దిహాస్యతాం । [illegible] మాంసె
[illegible]వా [illegible]స్త్రమి గతో । ద్వా[illegible]
రా[illegible] దిహాస్యతాం [illegible]"

ఇట్టి [illegible]హావే [illegible] [illegible]కొన్నక [illegible]యదు శ్రవ్యకా[illegible] [illegible] [illegible] మఱియు

"[illegible]స్త్రి[illegible] । [illegible]స్త్రి[illegible] కూ[illegible]
బ స్త్రి[illegible] । [illegible] స్త్రీకి [illegible]
ప స్త్రీ[illegible] యస్తె । [illegible]
సేవా [illegible] । [illegible]డు [illegible]"

ఇందు మూలము [illegible] శ్రీనాథుఁ డొనర్చిన [illegible] యది యులేదు [illegible] యా[illegible] యా[illegible] కాఁబోలు. వీ[illegible] [illegible] చాల బగఁ డెడిది ఏమియున. విషయమా! య[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]నాయునది శృంగార[illegible]నైగమగన [illegible] తప్పగల యాతని యూహాయేమో! [illegible] శ్రీనాథుని యభిప్రాయము కాకు [illegible]

(4) శబ్దానుసరణము

అనఁగా మూలములో నున్న [illegible]లనే యనుసరించి సాధ్యమైనంత వఱకు మార్పులేక [illegible] [illegible] యుండుట ఈ మూల సశబ్దానుసరణము శ్రీనాథుఁడు [illegible]గాఁ జేయలేదు. ఎందుచేత! డు, ము, వు, లు. ప్రత్యయములు జేర్చి దాలో నున్న [illegible]మ[illegible]లకు సమానములే వ్రాసినాఁడు. ఒక శ్లోకమున [illegible]యున్న గని, యా యందము, దానిలో [illegible], దానిలోని భావావబోధము మఱియొక శబ్దము వలనఁ గలుగ [illegible]న్న చో నట్టిదానిని విడువఁగూడదు. అంతయేగాని [illegible] దుమ్మాడ [illegible] [illegible] [illegible] సమాసములఁ దప్పక యట్లే యుంచుట [illegible] కాదని నాయూహ. దీనికి తోడుగా నర్థము సులభముగఁ దెలియని వానిని తప్పక మార్చవలె ను. శ్రీనాథుఁడీ రెండువిధములుగాను నడువలేదు. చూడుఁడు ..

"అశ్రాంతి శ్రుతిపారపూతిరసనావిర్భూతభూరిస్తవా
జిహ్వాగ్ర వ్యాముఖౌఘకఃప్ణితవిశ స్వర్గక్రియా కేలినా"

దీనికి..

"వేదాభ్యాసవిశేషపూతరసనా । విర్భూతభూరిస్తవా
పాదగ్ర వ్యామ ఘౌఘవిఘ్నిత సవ। స్వర్గక్రియా కేలిచే"

ఇందు చివఱ తృతీయావిభక్తి ప్రత్యయము ముందుకకు ప్రసన్నత గానరాదు.

"గమిక [illegible] కృతనైక నీవృతః" [illegible] "గమికర్మీకృతనైక నీవృతుఁడై" అని తెనిగింపు అనఁగా "[illegible]గుట" అనెడి క్రియ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]నాడు [illegible] "గమికర్మీ భూతనానా[illegible]" [illegible] మరల చెప్పె. "[illegible] [illegible]యగోచరో [illegible]" "[illegible]యగోచరోదరిన్" [illegible] విచికిత్సాహే తుసాతోదరిన్ "[illegible] [illegible]ర్యాం" "[illegible]దరైక ధృ[illegible]కా[illegible]" [illegible]కాకు [illegible] "[illegible]కాకు [illegible]" [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible]" ఇట్లు [illegible] కొన్ని క్లిష్ట మా[illegible]నైన పరివర్తనకు విడిచి నాఁడు [illegible] [illegible]మనియు శ్రీనాథునకు మూలము పై [illegible] [illegible] చేత [illegible] [illegible] యుంచివే [illegible] ననియు [illegible]ల యుభయ [illegible] [illegible] తెనుఁగు ప్రత్యయములఁ జేర్చుచు నున్నదున్నట్లుంచిన వి[illegible] [illegible]గునా! "వ్యర్థబాహు ద్వా[illegible]" అనుటకు "వ్యర్థ[illegible] [illegible] [illegible]నాం" [illegible] నంతనే యీ [illegible] పొడిగి [illegible] [illegible] [illegible]కుల [illegible] [illegible] [illegible] "వెళ్లుట" [illegible] "గమికర్మీకృత" అను పొడిగింపు [illegible]కాదా! ఇట్టి మక్కీకి మక్కీ [illegible] [illegible] [illegible] పాడుచేయును. ఇంక.

(5) అనౌచిత్య పరిహారము

అనఁగా మూలమున కథాభాగములో [illegible], [illegible]మందు గాని [illegible]ములు [illegible] వానిని [illegible]మట. కథాభాగమును దూగము [illegible] వెలిక[illegible]లు [illegible] [illegible] యసందర్భపు పోకడలు పోవుట మంచిది [illegible] కథాభాగమున నీటు [illegible] చిన్నమార్పులు చేసినను [illegible] మోటుమాటల పలికించి నది. [illegible] శృంగారమును వర్ణించినచో [illegible]హ్యముగా ను [illegible] అసలు శృంగారనైషధమున [illegible]మును స్తనశిలల తోను, [illegible] ములతోను రమ్యముగా నిర్మించినప్పుడు, పైపద ములు [illegible] చర్చనీయము కాదుగాని [illegible]చ్చరించుటకైన వీలులేని గుహ్యాంగవర్ణనము చేయుట [illegible]గాని మఱొండు కాదు. ఇచ్చట మూలము [illegible] [illegible] [illegible] నే లేదు. చూడుఁడు.

"ఏదే నొక్క మనోహరాంగిక ముచే । నీయిందుబింబాస్యహే లావర్పంబునఁ బిప్పలచ్ఛదము గెల్వంగాఁ దలంచెం జుమీ"

అ. ౩–౧౯౭

మఱియు కలియనుచరులచే శ్రీహర్షుఁడు నుడువరాని దుర్భాష లాడించినాఁడు. దానిలోఁ గొంతభాగము విడిచివను "సర్వకాల మైథునము మంచిది" పరదారసంగమము తప్పక చేయవలెను. అను నవిగూడఁ జెప్పించినాఁడు. చూడుడు—

"బుద్ధియైనయట్లు । భోగింప నేర్చుట
సారమైనబోధి సత్వమతము" ౭—౫

"సౌఖ్యదములైన పరదార సంగమాది
పనులనే చేయుఁ డోపిన భంగి నులు" ౭—౨౮

ఇట్టిది యనుచితమే యాగురో! కు చితమే యంగురో తెలం చుడు ఇది యిటుండనిండు

"య మానప్రమదా స్వైరభగి న్యస్తా (గీర్గుగ్గ
స్వేదంశంబు"

ఈ వర్గ నినంగ గుండెలు నగుచున్నవి ఇంత మొండికసితో వ్రాసిన మహాకవి తప్ప కవ్వ నుసులేదు ఇతర మూలకొరుని లోటుల నీతెఁడు పరించి కావ్యత్వమును నిలఁబెట్టుకొనవలసినది అహా! ఇట్టి గుర్బోధను చేయుటకా కావ్యము?

"కావ్యం యశసేర్గకృతే వ్యవహారవిదేశివేతరక్షతయే
సద్యః పరనిర్వృతయే కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే"

అని మహాత్ములెందరతో ఘోషించినారు పైవర్గములలో వేనిని సాధింప నిట్టిబూతుల బుంగిన జేర్చియున్నాఁడో గదా? ఇట్టి వానిని టీయాప్రజ్ఞ యెంతవఱకుఁ జెల్లించుకొనెనో సహృదయుల కెఱుక

(6) రసపోషణము

ఈ విషయమునఁ గూడ నీతనిదృష్టి పరిపక్వము గాదలేదని కొన్ని చిన్నఘట్టములవలనఁ దెలియును మంచు దమయంతిని సృజించుటలో సిగ్గులజ్జలు లేని దానివలె చిత్రించి రసదృష్టి తెగించుకొన్నాఁడు హంసచే నిరువరి గ్రములలో వను గుణగణముల వర్ణించి యాతనికి నీపై మిక్కుటముగు వలవ పగ పు చెప్పించి వెంటనే నలుని నేను పెండ్లాడెద గమన గంచేఁ జెప్పించినాడు ముఖ పరిచయమైన లేని వహాగారున ఈమె... మహారాజకుమారి వటించుట యనఁగ నే టలలో తెలిపో మ్మనా? ఇప్పుడెంత సిగ్గు మాపవలెను! ఎట మూగిన ఎట్ట నెను! శ్రీనాథుని దమయంతి యిట్టేమియు తెలుఁగదు అట్టివానలకు మర్యాదను సఖురాండ్రుండవలెను నాయికమ ప్రేమభావగోపనములను జూచుటం తప్ప మాటాడిన నసభ్యమే ఈసందర్భమున కాళిదాసుని పార్వతి, పెండ్లికు టం గురుచున్నప్పుడు వినయభావముతో నున్నది "లీలాకమలపత్రాణి గణయామాస" పెదవుతో వినుచు విననిదానివలె నటించింది వెకి తలపొంచుకొని లజ్జను సాధ్వసము నుబొందిన కుమంతులతో గిరుల్కెను మిగించుచున్న కొలఁదిని దొంగకోపముతో "యువామపేతంకమయ శ్రాగయేకృత్వా వఙ్క్రయే నైవ యువయోర్వచసా శ్రోష్యసి" యని పెదమొగముతో సఖురాండ్రెను మందలించినది అ వెనుక దమయంతి వలె నవామన్నియనక "కాత్వం విసర్గిశ్వర్యోద్ధ్య స్వవా" అని గౌతమినో చెప్పిగను చూడుమని గదిమినది సద్దృష్టి యనునట్టిది గదా! శ్రీనాథుని దృష్టి పైసందర్భమున హంసదూత కృత్యనిర్వాహణమునందే మగ్నమయి తద్వారా నలవర్ణనమునకే తావిచ్చినదిగాని దమయంతి పైకి తిరగలేదు మరలహంస, సందేహనివారణార్థము తప్పక పెండ్లాడెదవు కాదా! అని యడుగఁగా అ ౨—౬౯—౭౦. పద్యములలోఁ బ్రమాణముకూడఁ జేసినది ఈ ఘట్టమంతయుఁ జూడ "రాక రాక వచ్చిన యీ సం ం ం ఎక్కడ దాటపోతుందోరా బాబూ" అని దమయంతి తొందరపడినట్లు కనుపించుచున్నది

ఇంకను రసముగా కల్పించిన కొన్ని విషయములం గయినను జెప్పెదను నవి మచ్చుకు రెండు నూడుకు నలుని కేళీవనమంతటి సరస్సులో మూలమునలేని "కుముంగిలలా టీకులీర మత్స్యకచ్ఛప మకరనికర" ములను క్రొత్తగాఁ దెచ్చిపెట్టినాఁడు ఇంక నా చెలువైన విహారయోగ్యమో! గమనింపుడు సముద్రములో నిలువలేక యుమింగిలములుగూడ నీకని చెలువులో నిక వచ్చినవి కాఁబోలు ఇది స్వభావము గా లేదు

మఱియు హంస నలుని సమీపించి యాతనితో మాటాడుటకు ముందు మూలమున

"భవితానవిచార చారుచేత్తదలం (స్వమిగం మదీరితం
ఖగవాగియమిత్యతోపకిం నయదంతాన్యకీరగీరిః" ౨—౬౫

అని చెప్పినది దీనివలన నా చెప్పెదునది నీకు హితమేయనియు నేను పక్షినైనను మనుష్యవాక్కులతో మాటాడగలననియు, నీకు హితవు చెప్పుచుంటినని గాన నది మరల నిచ్చుననియు, కావున తోసివేయక వినవలెననియు ధ్వని యున్నది శ్రీనాథుఁడు విడిచినాఁడు దీనివలన స్వాభావికము చెడినది పక్షి మనుష్యభాషణములు మాటలాడుచుండ నలునకేమియును శంకయే కలగలేదు

మఱియు స్థానవృత్తకల్పనము గూడ శ్రీనాథుఁడు ప్రయోజించినాఁడు అ ౨—౪౯ పద్యము అ ౫— పద్యము ఇందు మొదటది పూర్వవర్ణనాసందర్భమున మహాస్రగ్గి నుపయోగించినాఁడు రెండవదానిని దమయంతి స్వయంవర స్థలమునకుఁ బోవునపుడు సఖులు విడ పోపుచు చామరములచే వీచు సందర్భమును మహాస్రగ్ధరగా జెప్పినాఁడు ఇచ్చట నిట్టియోజస్సుగలవి ప్రయోగించుట కూడదు. కవిత్రయము వారట్టి వృత్తముల వీరరసఘట్టములందు గాని యితరమగు చోటులవాడరు ఈగమనిక శ్రీనాథునిలో లేదు

ఇంక దీర్ఘసమాసములుగూడ లేకనలేము వేదము చదువుకొనెడి బ్రాహ్మణుల వర్ణించుచు బారెడి సమాసము పెట్టినాఁడు. విరహతాపముచే బాధపడు నలునిచేగూడ "కాలాంతఃపురకామినీకుచకటీ" అని ప్రారంభించి డబడబలాడు పదములతో సమాసములు గుప్పినాఁడు ఆయవస్థలో నలుడు మహాయోధునివలె నటించుచున్నట్లుండును బాధాజనకవస్తువిశేషమున కత్యంతకఠోరపదసంఘటన మనవసరమే గాని సమాసత్వమిచ్చుట రసభంగమును గలిగించినది.

సమాసముల పెంపీతఁడు కవిత్రయమువారివల్లనుండి గ్రహించెను. కాని వ్యర్థపదములు కుప్పతెప్పలు

"నలినాళీకమృణాలనాల లతికానవ్యప్రణాళీమిల
ల్లలనాలాపకథాసుధానురసలీలాలోల చేతస్కులై"

ఇందు 'మృణాల' మన నేమియర్థమో "మృణాలనాలలతిక" యన్న నంతేయర్థమ ఇట్టివింకను జాలకలవు.

మొత్తముపై తాను ఎట్టిన ప్రశ్నలన్నియు పూర్తిగా నెఱవేరిన వనియు, లేదనియుఁగూడఁ జెప్పుటకు తావున్నను ప్రబంధములోని చెడుగు, దుర్గ్రాహ్యములు మొదలగు వానిని గ్రంథజ్ఞాభంగము కాలేదని సమర్థించినవారికి నమోవాకములు దీనికన్న పాఠకులకు మంచి దెలిపి చెడ్డనుగూడ చూపి "ప్రమాదోధీమతామపి" అన్నమాట నడ్డువేసికొని శ్రీనాథుని గౌరవము దక్కించుట మంచిది మంచి నెచ్చరల నావిష్కరించుట విమర్శకులవంతైనను జాలమంది "వ్రతానా ముత్తమంవ్రతం" అని వ్రాయుటయందు బద్ధకంకణులై యున్నారు. ప్రకృతమున శ్రీనాథుని తప్పుదారులనే పైకిదీసి చెప్పనను నాతఁడు మూలముకన్న తీర్చి దిద్దిన హారంగు మెఱుంగులు చాల కలవనియు వానిని ప్రత్యేకముగాఁ జూపిన విస్తరమగుననియుఁ జెప్పుచు నాతని కవిత్వసంపదను జూపు రెండు పద్యముల నుదహరించి విరమించుచున్నాను

"బాలకుఁ జెక్కుటద్దముల ఎజ్జలఁ గోమలమందహాసకే
ళీలవమంకురింపదు వికాసముచాలదు నెమ్మనంబునన్
వాలికమించు కన్గొనలవాకిట నల్లన సంచరింపనం
జాలవు చాలగుంటువడెఁ, జారునిరీక్షణఖంజరీటముల్"

"ఊర్మిపంక్తుల నుయ్యాలలూఁగి యాడు
నపుట ఆయ్యనితమ్మి పూదేనెగ్రోలు
ప్రమదమునసాచు లీగె బొంపములదూఱు
నగుగు కేళీకులాయశుద్ధాంతములకు"

తపస్విలోకం

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు

తీరా బయలుదేర బోతున్నాము.

నాటకం చూద్దామనే అపేక్షకన్న...నలుగురు స్నేహితులమూ కలిసి సరదాగా కౌముదీవిహారం చేసి... ఏతొలిజాముకో ఇంటికి జేరుకునే ఆచారక్రమానికి వన్నె తెచ్చేదే, ఆ జలసా:

ఫోర్డు బిండిపోయింది. 'సెల్ఫు' ప్రయోగాన, కొంత నేపు స్పందించి. .విసుగుతో మౌనం దాల్చింది మోటారు. మారిస్ దగ్గర నేను ఒక్కడనే...నిలుచుని నిరీక్షిస్తూన్నాను: మారాజాబాబు ఇంకా కదిలిరాలేదు.

—జమీందారుడైన . వాళ్లపూర్వులు వెంకటాద్రినాయడి కాలాన వీరరాహుతులైనా. బాబు, మా మిత్రమండలిచేత, 'ధొరవారు' మర్యాద ఎన్నడూ ఆశించడు: పరిహాసానికి కాదు కాని, ఓమాదిరి, ఆధునిక ఛోటా ఆనందగజపతి...ఆకారవైభవాన కాకపోయినా...అనుభవ రాసిక్యంలో...

అవరోహణంలో అడుగుకు రెండు మూడు మెట్లు క్షమిస్తూ...అమాయికపు పసిపిల్లవాడి బుల బాటంతో, అక్కడ...మాఉపాంతాన ఊడిపడి, పైపై సారిస్తూ...

'రెడీ' అన్నాడు నవ్వుముఖంతో బాబు: అప్రయత్నంగా ఆవహించిన ధూర్త వినయంతో, విస్రముడనై...కారు తలుపుతీసి...

'దేవా!.. ఇటు ..ఇటు' అన్నాను: ఆ ఉద్దండుడు, లోనికి విజయంచేసి...మెడ ఓరగా బిగదీసి...లేని గరిమీసం మెలివేస్తూ...వీధినాటకంలోని వీర పురుషావతారంలాగా.

'హే మంత్రిసత్తమా! మనము రథాధిరోహణము జేసితిమి కదా.. మంచిది...మన రాజ్యంబున ఎల్లవారునూ సుఖులే. వర్షంబులు. .అమ్మోయ్..... '

—సీటు వెనుకనుంచి నెమ్మదిగా చెయి పోనిచ్చి కంఠజాహంగా అన్నిన సిగరెట్...చురుకు...పనిచేసింది ..గమనించి.. అందరూ విరగబడి..

. ఆనవ్వు సందడిలోనే . టిలిగ్రాం వచ్చింది... చదివిన క్షణంలోనూ కెలిడోస్కోప్‌లోలాగా...వన్నెలు తిరిగి పోయినవి...నవ్వు వచ్చింది. .కాగితం చేయి క్రిందకు దింపి...సదస్యులందరిని చూస్తూ...ఎవరితోనూ కాకుండా...

'బలే' అన్నాను. బాబు, కారులోనుంచి దిగి నాచేతిలోనుంచి...దాన్ని కముచుకుని...ఒక్క పారలో

చెవి... వికసించిన ముఖంతో... వెనుకకు విరుగుతూ... బిగ్గరగా...

'బల్ బాగో...' అని కాగితం జేబులో పెట్టుకున్నాడు... అందరూ మమ్మల్ని కన్నుమూసుని... అన్ని గొంతులలో... ఏక శ్రుతిలో...

'ఏమిటి?' అని గలభాగా అడిగారు.

'ఏమీ లేదు'... ఇదీ బాబు నిశ్చలమైన జవాబు.

'చెప్పవూ.. పోనీ... నీవైనా...'

'వీల్లేదు...' ఇగ ఇద్దరమూ చూపులతో సంప్రదించుకున్న తరువాత. .

'దాచుకోండి... ఇంతకూ విశేషము ఏమీ లేదు కద... ప్రమాణం...'

'చెప్పలేం... ఉండవచ్చునేమో...' ఈ కొంటెతనంలో మూసిసిరింగా నాకూ భాగము ఉన్నది.

'కారణం...'

'కార్యం... కాని కాలకి సంబంధం సంగతి... రేపెప్పుడైనా అన్నంభట్టు... కలలోకి వచ్చినప్పుడు... ...లవేసి కనుక్కోండి...'

'మరి... ప్రయాణం ఉందా లేదా?'

'ఓ... కాని, నాలుకం మాత్రం... మానేయాలి...'

'ఏం అంటే కాదూ' అనే ప్రశ్న—చూపుకు, 'అవును... మాని తీరవలసిందే... ఇంతకన్నా నా' అని... నా 'వాగ్లెస్.'

'అయితే... మే మువదిం రాము'

'మన యిష్టమే... చర్చో... తౌరసే... దేర్ హాలోతి...'

—ఏలూరులో బయలుదేరడమే కాని... ఆ వేసగి వెన్నెలలో, బెజవాడ రావడానికి... ఎంతసేపు కావాలి?

౨

—స్నేహితుడి ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించడం... మర్యాదకోసం కాకపోతే... భోజనం... మాకు నైమిత్తికాలలోది కాదూ... బాబు సూట్ విడిచేశాడు... ఇద్దరం... గబగబ మేడదిగి వచ్చేశాం, మిగతా వాళ్లతో...

'ఇప్పుడే... వెంటనే తిరిగి వస్తాం... వచ్చేదాకా ఎక్కడకూ కదలవద్దు'... అని గట్టిగా చెప్పి...

మళ్ళా అక్కడకు జేరుకునేటప్పటికి... పది దాటింది: హారన్ వేసి... అందరినీ కిందికి రప్పించి... ఎక్కడికో చెప్పకుండానే... తరలించాము...

అసలు పట్టామో లేదో... ప్లాట్‌ఫారం మీద... మెయిల్ పరుగెత్తింది, ధనధనా... ఆగడానికి...

రెండు కంపార్ట్‌మెంటుల అవతల సెకండ్‌క్లాస్ కిటికీలోనుంచి తొంగి చూస్తూంది... అప్పుడే... ముత్యం...

నన్ను చూసి... నవ్వు మొగంతో చేయి విసిరింది... అందరమూ సమీపిస్తూండగా...

'హలో' అంది... నేను, నవ్వుతూ...

'నేర్చుకు పోయినావులే... పిల్లో... దిగు, క్రిందికి...' అన్నాను.

'ఊహు! మీరు లోపలికి రండి...'

'మర్యాద యేనా... పెద్దలందరూ... నిన్ను చూడడానికివచ్చి... ఇలా నిలుచుని... ఉండగా...'

'వారు కూడాను...'

'రారు... దేవిగారు... దిగి రాకూడదేం...?'

నానంక వేయి శరాల పెట్టు చురచుర చూసి... ఇక తప్పదనుకుని... తలుపు తీసుకుని... వచ్చింది.

'అందరూ... కులాసాగాం?'

'ఆఁ'

'ఏలూరులో చూశాను... మీకోసం... ఊళ్ళో ఉండరేమో అనుకున్నాను...'

'నిజమే... నీవు ఏలూరులో ఉన్నప్పుడు... నే నిక్కడ ఉన్నాను...'

'మరీ చోద్యం—మీది...'

'కావలిసి ఉంటే మనవాళ్లను అడుగు... ఆఁ... మరిచిపోయినాను... ఈమె... మిస్... లేక శ్రీమతి అని వేస్తున్నారా?... ముక్తామణి... ఫిలిముల్లోంచి దిగి... ఇక నిలవకుండా... యకాయకిని కలకత్తానుంచి వచ్చేస్తూంది... వీరందరూ... ఫలానా... ఫలానా...... భాయియాలోగ్! పృథక్ పృథక్‌గా కరగ్రహణం చేయండోయ్... కలియు

బడక...రాజా సాహెబ్...ఏడీ...ఇంతకు ముందు ఇక్కడే ఉండాలే...'

'ఏడీ...ఏడీ' అనుకుంటూ...నిలుచున్న చోటునుంచి కదలకుండా అందరూ కలయదిరిగి చూశారు...

'వారు...ఎవరు' అని అడిగింది ముత్యం.

'మా...రాజాబాబు...ఎరుగవూ?'

'విన్నాను...వారుకూడా వచ్చారా?'

'అవును...ఏలా వెళ్లాడో...వస్తాడు...'

'...ఇంకా...టైము...ఎంతఉంది?'

'ఏం?'

'కాఫీ కావాలి...' [టీ పుచ్చుకో...'

'కలకత్తా' వెళ్లినతరువాత కూడా...కాఫీ...ఉహుం'

'సరే...'

'కూలీని పిలవనా?'

'ఏం?'

'లగేజి'

'నేను...ఇక్కడ దిగను...ఇంటి దగ్గిర...అమ్మావాళ్ళు కనిపెట్టుకుని...ఉంటారు...'

నేను...ఆపేనం టే...ఏమంటారు?'

'ఏమైనా...సరే...ఉండను...'

'ముమ్మాటికీ...'

'ఉహుం...'

'నీ...యిష్టం...'

వెనుక నుంచి...అందుకుని, అమె వారించే ప్రయత్నానికి పూనుకునే వ్యవధిలేకుండా...ఓమోపెడుదండలు...మెల్లో వేశాను...మాలలు అందిచ్చిన మాడ్రైవరును చూసి తెల్లబోయి ఉలికిపడ్డ మిత్రబృందం అర్ధచంద్రాకృతిగా బారుతీరి...చప్పట్లు...హర్షద్వానించింది...ముత్యం దిగ్భ్రమతో...అలా...ఉండిపోయింది...కదలకుండా...

తొందరగా చేయిపట్టుకుని...ఆదుర్దాతో...'ఇక్కడవద్దు అరుగో...జనం వచ్చేస్తున్నారు...మూగుతారు...ఆర్...ఆర్...లోకి వెళదాము...' అని అంగీకారానికి నిలువకుండానే బలవంతాన నడిపించుకుపోయినాను...స్నేహితులందరూ, ఇంకొకడిని చొరనీయకుండా కమ్ముకుని వచ్చారు...వెయిటరును పంపి...సామాగ్రి దింపి పోర్టర్లు వెయిటింగ్ రూమ్‌లో జేర్చే ఏర్పాటుచేశాను, ముత్యానికి తెలియకుండా...

టీ కప్పు...నోటికి అందించుకో బోతూంది...రైలు కదిలింది...ఇక...ఆపిల్ల పెంచిన రగడ...వర్ణనాతీతం...ఖండితనాయిక...ఫిల్మ్ పోజులు...మాకు పట్టరాని నవ్వు...

సమయానికి...ద్రోహ తీయబోయింది...నేను అడ్డంవెళ్లి, 'ఎక్కడికి' అన్నాను లాలనతోనే

'నాయిష్టం'

'నేనూ...రానా...'

'సంతోషించారు తెలివికి...ఘనకార్యం చేశాం గదా మన మనసి...పోంగు: నేను...నడిచి అయినా వెళ్లిపోతాను...తెనాలి...'

'మరీ, మజా! నేనూ తయార్...వెన్నెల్లో చేతులు కలుపుకుని...'నీ మీద గీతాలు...నే పాడుకొనుచు...' ఊం...బయలుదేరు...'

'మీరు...నాతో...మాట్లాడవద్దు'

తల ఊగించాను..

'బెడ్డింగ్ అదీ...ఏవీ?'

'అదిగో అక్కడ' అని మాటాడకుండానే నిర్దేశించాను. ఆమె, వచ్చిన నవ్వును పొరలి పోనీయక...అంతలో...కోపంలోకి మార్చుకుని...

'నేనూ...అక్కడే ఉంటాను' అంటూ, ముందుకుపో, బోయింది. [అడ్డంవేసి...

రవివర్మ విశ్వామిత్రుడిలాగా...చెయి దర్వాజాకు

'వద్దు...ఇప్పుడు ఈ సంగతి తెలిస్తే...ఇంతరాత్రి వేళా...ఇక్కడ ఊరంతా విరగబడి పోతుంది...నిన్ను చూడటానికని...'

'ఫరవాలేదు'

'అయితే...పిలుచుకు వస్తాను...'

—ముత్యం, ఇక పెంకెతనం చేయలేదు...తలవంచుకుని మా వెంట వచ్చేసింది...

3

కాని, మళ్ళా యింకో పేచీ...

ఏలాగైతే నేం, ధోకా యిచ్చి...ప్రయాణం మాని పించి, ముత్యాన్ని, బయటకు తీసుకువచ్చాము: ఇంకా మారాం చేస్తూనే ఉంది కాని,...అదో సరసం...అని మాకు తెలుసును.

ఒక కారు వెళ్లిపోయింది. మారిస్ మాత్రం ఉంది: —మాసరసను కూర్చోడానికి ఒప్పుకోలేదు: డ్రైవరుపక్క కూర్చోడం, నామోషీ: అయినా తప్పించుకాదు. ఏం తం నెగ్గించుకునేందుకు...ఆముదం తాగబోయే కుర్ర వాడిలాగా...అంతలో మళ్ళా...ప్రణయకోపం కులికే, సులోచన లాగా...ఎక్కి...ఒదిగి కూర్చుంది...

'ఇంకా...కృష్ణ...రాడేం.'

చాలా జోరుగా వెళుతూన్నది, కారు: ఓహో, మరిచి పోయినాం...తెనాలే అని చెప్పాం కాదూ ఒయ లుదేరుతూ?...సమాధానం చెప్పడం ఎందుకని ఊరు కుని...మళ్లా, మనసు మార్చుకుని, ప్రమాదం లేకుండా, కోమటిసాక్ష్యం పంపిణీమీద...

'వస్తుంది,' అన్నాను.

'యూరు?'...తల కొంచె మావైపు మళ్లించి ధీమా గాఅడిగాడు డ్రైవరు...ముత్యం మావంక చూసింది నిష్ఠురంగా...

'ఏయ్...డ్రైవర్...' నేను తీవ్రంగా పిలిచాను. ఆతడు, తేలికగా...ఊదిసట్లు.

'ఎన్నా...సార్' అన్నాడు...నేనుయింకా, సీరియస్ గానే చూస్తున్నాను...గమనిస్తూన్న ముత్యం ముఖాన విజయభావం తాండవించినది...

'సిగరెట్' అని మీాదనుంచి విసిరివేశాను...లైటర్ అందిచ్చాను... అగ్నిహోత్రులందరీ అనుష్ఠాన పటు త్వాన...కారు, ఒక్కక్షణంలో ధూమధామమైంది...

'ఏయ్...' ముత్యం పిలుపు...ఎంత దార్జన్యంగా ఉంది! డ్రైవరు...ధూమకేశాన్ని ఆమె దిక్కుకే ప్రస రించి...తల నిలువుగా ఆడిస్తూ...

'ఓయ్...' అన్నాడు...

'ఆపు...'

—అర్థంకానట్టు...వినిపించుకుని, ఊరుకున్నాడు...

'స్టాప్'

'ఎందుకూ...ముత్యం?' నేను ముందరికి వాలి అడి గాను...

'ఆపమనండి'

'ఏం...'

'ఏం...ఏమిటి...వట్టిపొగిరుమోతులాగున్నాడు... పొగ నామీాదికే వదులుతున్నాడు...'

'పొరబాటు'

'అయినా...బ్రతకనియ్య దలచుకోలేదూ... కారు దేనికో కొడతాడు...'

'పరవాలేదు...ఆతడు సిద్ధహస్తుడు...'

'ఆఁ...మీాకు దొరికే రకాలందరూ ఇంతే...'

'అవును...మరి, నిత్యమూ, కలకత్తా...కొల్‌కొత్తా అనాలికాబూ...నుంచి, ముత్యాలు రాలుతాయూ... మర్యాదస్థుడే...రాజా...గారి డ్రైవరు...'

'మీామాటలు నమ్మాలిసిందే...ఎవరైతేనేం...ఆప మనండి...'

'పోనిద్దూ'

'ఆపుతారా...స్క్రీమ్ చెయ్యనా...'

'ఏం లాభం...మాకు ఎవరికీ ఇక్కడ రికార్డింగ్ చేత రాదు...' ముత్యాన్ని ఎలాగైతేనేం నవ్వించాను. అక్కడితో అందరం సరదాలో పడిపోయినాం...సంభా షణ చాలావరకూ, నవ్వుల కలగలుపున ఇంగ్లీషులో నడిచినా, ముత్యం కూడా చొరవగా కలిపించుకుని, మామీాద, విశేషించి, ఆ అరవడ్రైవరు మీాదా, వాగ్బా ణాలు ప్రయోగిస్తూ...ఆనందమయి అయిపోయింది... ఆతను, ధోరణి పోలికను, అర్థంచేసుకున్నట్టు కోపం అభి నయించినా... మరీ, నిర్లక్ష్యంగా విరుచుకుపడటం మొదలుపెట్టింది...ఆమె మాటల వెలగాటానికి...మన సులో మండిపడిపోతూన్నాడని తెలుసునుమాకు: కాని, అలాటి అవకాశం...వ్యర్థంచేస్తామా?

కారు ఆగింది, గేటుదగ్గర, డ్రైవరు, చప్పునదిగి. తలుపుతీసి, ముత్యం అడుగుకిందపెడుతూండగా సెల్యూట్ చేశాడు...ఆమె, సుల్తానాలాగా, తలకొంగు చెంగు పైకి విసిరి...సినిమా ఊగుతో, మందగమనంతో... రెండు అడుగులు వేసి.. ఆగి...

'ఎక్కడికి. .వచ్చాం?' అన్నది నావైపుతిరిగి ... యికంగా. ఆశ్చర్యపడుతూన్న దాసిలాగ:

'ఇక్కడికే' అన్నానుకొంటుగా..

'చూశారా .' ఆచూపులో!.. నాకు ...ను మీరందరూ ఇలా చేస్తారని...నమ్మరావటం నా ... బాటు. .కానీండి.. చూద్దాం. నా సంగతి మీ... యదు...క్రోధం మొదలుకొని, కిలికించితంలో ... భావాలన్నీ ఒక్కమారి, మెరసినవి..

'రా...లోపలికి వెళుదాము'.. చెయి ఆసలాయిన్ని తీసుకు వెళ్ళాను...వరాండాలోంచి, హాలులోకి వచ్చాము...'పెట్రోమేక్సు' మూలాన ... వెలుతురుగా ఉంది ..కూర్చుని ఉన్న మిత్రులు. .స్వాగతం ఇచ్చారు, లేచి నిలుచుని. ముత్యం...నలువంకలా కలయచూసి . దిగ్భ్రమతో...

'ఇది...ఏఊరు?' అన్నది...నెమ్మదిగా.

'ఏఊరు అయితేనేం...ఇది, టి.బి.కదా .రేపూ. . తెనాలి...'

కారు, పార్కుచేసి డ్రైవరూ, మిగతా ఇద్దరు స్నేహితులూ, సందడిగా మాట్లాడుకుంటూ, మెట్లు ఎక్కి వస్తున్నారు.

'ఆఁ...రాజాబాబు వస్తున్నాడు...' అన్నాడు. . ఒకడు. అందరం గుమ్మం వేపు చూశాం...మిత్రద్వయం, ముందుఅడుగుగా వచ్చి మాతో కలిసి...అర్ధాంగియూ కారన నిలిచింది...డ్రైవరు...కూడా వెంటవచ్చి...

—కుర్చీలో కూర్చున్నాడు ... ... తలకు చుట్టిన తువాలు తీసుకుంటూ...అందరం. .మాతో బాటు ఆతడూ...నవ్వుతూన్నాం, కోలాహలంగా. . ముత్యం తప్ప...

...అప్పటికి అర్థమయింది ఆ అమ్మాయికి...బెదరుతూ, ముందుకు వచ్చి...చేతులు జోడించి...

'క్షమించాలి. .మీరు ఎవరో... తెలియక.. '

రాజా, నవ్వుతూనే, ఆమె చెయ్యి ఒడిసిపట్టుకుని, ... లోకి లాక్కుని..

'... ...ర్చుంటా వా...డ్రైవరుంక్క. 'అని అడిగాడు. ... ముఖం తనచేతితో పైకి ఎత్తుతూ... ముత్యం, మరీ సిగ్గుపడ్డది..

'ఎంత ... త్తమ ... అయినా...ప్రథమంలో అందంగా ... సిగ్గు...'...సిగ్గుపోవడంచేతనే ... ఉంది..

..., ... కూర్చున్నాం.. రాజా, కప్పు ... ఏదో ఆలోచిస్తూ.. ముత్యాన్ని మమ్మల్ని ... చూసి...

'అసలు శాస్త్ర ప్రకారం...పరమాన్నం ఉండాలి కదూ...' అన్నాడు ..

'ఆఁ... తరువాత...తలుపు దగ్గరపాటలో...' ... డింకో డందుకున్నాడు...ముత్యం, మరీ కుంచించుకింది.

'...శాస్త్రప్రకారం అయితే... మేలుకొలుపులే పాడవచ్చును' అన్నాను వాచివంక చూసి...

రాజ, ... అభినయిస్తూ...

'... ... మరి ఏం చెయ్యను భాయీ!...జ్వలతి ప్రదీప స్నేహ ... ... కేన...' అన్నాడు చిరునవ్వుతో

'ము... ... గురుకాంత దర్శనం' అని మన ... బాబు.

'ఉహూం ... ...సిల్లి.. 'కోరికలు ... ముత్తైదువులుగా గా... మేము, ... చూడకుండా...వచ్చి...చాలా దూరంగా...విశ్రమించాం.

ఇంతకీ: ఈ దేశభాషల ప్రసక్తి రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలలో మాత్రమే. కేంద్రప్రభుత్వంలో వుండవలసింది ప్రభుభాషే. అక్కడ యెవరికీ యేమీ ఆక్షేపణ లేదు.

ఇది యిలా వుండగా: ప్రజలకు రాజకీయసిద్ధాంతాలు అనుభవంలోకి రావాలంటే వారికి రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలందుబాటులో వుండాలి. రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలు ప్రజలకు అందుబాటులో వుండాలంటే అవి దేశభాషల్లో నిర్వహించబడాలి. రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలు దేశభాషల్లో నిర్వహించబడాలంటే, అవి భాషాప్రయుక్తాలుగా వుండితీరాలి.

ఏతావతా: భారతీయులకు ఏకజాతీయతను కోరే ఎర్స్కిన్ ప్రభువుగారు, భాషికరాష్ట్రాలు కోరే భారతీయులు కూడా ఏకజాతీయతనే కోరుతున్నారనీ, భాషికరాష్ట్రాలు ఆజాతీయతకు భంగకరాలు కావనీ గమనించకోరుతున్నాము.

కవిగారి షష్టిపూర్తి

విశాఖపట్నంలో కవిగారికి (మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారికి) షష్టిపూర్తిమహోత్సవం చాలా వైభవంగా జరిగింది.

రుషులవారికి గురుశిష్యుల సంబంధం యెలా వుండేదో చూడాలంటే కవిగారినీ, విశాఖపట్నం మాండలికులనూ చూడాలి.

విశాఖపట్నం జిల్లాలో కవిగారికంటే గొప్పకవులున్నారు. గొప్పపండితులున్నారు. గొప్ప దేశసేవకులున్నారు. కవిగారి స్థితిని బట్టి ధనికుల తారతమ్యం నిర్ణయించడానికవీలులేదు, కాని వారుకూడా యెందరో వున్నారు, కాని అందరూ కవిగారంటే భక్తి చూపిస్తారు. వినయం కనపరుస్తారు. చెయ్యెత్తి మొక్కి ఆజ్ఞలు నిర్వర్తిస్తారు. | అదర్శమూర్తులు.

ఏమంటే? కవిగారి ప్రవర్తన అలాంటిది. జిల్లాకు అంతటికీ వారు మరే జిల్లాలోనూ, మరెవరికీ యిలాంటి పదవి లేదు. ఇలాంటి కార్యక్షేత్రమున్నూ లేదు.

కవిగారు కృష్ణాజిల్లాలో పుట్టారు. గోదావరిజిల్లాలో కొద్దిరోజులు పెరిగారు; కాని కౌమారం దాటకుండానే వారు విశాఖపట్నం ప్రవేశించారు.

మొత్తంమీద కవిగారి విద్యాపరిశ్రమ విశాఖపట్నంలోనే జరగింది. వారి భావచక్రం విశాఖపట్నం యిరుసుమీదనే తిరిగింది. వారి కార్యకలాపమంతా విశాఖపట్నంలో మూర్తీభవించింది. ఇలాగ వారి వయస్సు—వారి విజ్ఞానం—వారి ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తులు—అన్నీ విశాఖపట్నంలోనే పరిణతి పొందాయి.

కనకనే విశాఖపట్నం జిల్లావారు కవిగారికి షష్టిపూర్తిమహోత్సవం చెయ్యకుండా వుండలేకపోయారు.

వారి భక్తి అంతా ఆ మహోత్సవంలో వెల్లివిరిసింది.

విశాఖపట్నం పౌరకాంతలు—దేవతావిగ్రహాలకు మాత్రమే కుంభహారతు లిచ్చే అనూర్యంపశ్యలు మనుష్యులలో వొక్క కవిగారికి మాత్రమే మంగళహారతు లిచ్చారు.

డాబులు మరిగిన యితరజిల్లాల నాయకులు కవిగారి వున్నతి గ్రహించలేరు, కాని విశాఖపట్నంజిల్లాలో ఏవుద్యమం చూసినా దాని వెనక—ఏకార్యకర్తను చూసినా అతని వెనక—కవిగారి తేజస్సు అఖండంగా వుంటుంది.

మేము నిజం చెబుతున్నాము.

కవిగారికీ, విశాఖపట్నం జిల్లాకీ చక్కగా కథ కలిసింది. కవిగారికీ, విశాఖపట్నం జిల్లాకీ అవినాభావం యేర్పడింది.

కవిగారు మరో జిల్లాలో నిలవలేరు. విశాఖపట్నంజిల్లావారు మరో గురువును భజించలేరు.

ఈ సన్నివేశం చాలా ముచ్చటగా వుంది.

ఏం? కవిగారంటే ఆజిల్లావారి కంతటి భక్తిప్రపత్తు లేమి?

కవిగారికి వైభవం అక్కరలేదు. వారు తమ సన్నిహితులకు వుద్యోగాలు—దేశీయసంస్థల్లో కూడా సంపాదించిపెట్టా లని చూడరు. తమకంటే ఘనులు లేరని వారు గర్వించరు. అంతా తమ మాట వినా లని వారు అందలం యెక్కరు.

వారికి కావలసింది దేశసేవ. ఎవరితో చెప్పినా—ఆజ్ఞాపించినా వారు దేశసేవ చెయ్యవలసిందనే. ఇందులో కూడా విశేషం వుంది. తాము స్వయంగా సేవ చేస్తూనే వారితరులను చెయ్యమంటారు. కూడా రమ్మంటారు.

ఈ యోగ్యత తెనుగునాయకుల్లో చాలా తక్కువగా వుంది.

కవిగారు త్యాగిమూర్తి.

కవిగారు విశుద్ధజీవనులు.

ఎలాంటివారికైనా వారికి నమస్కరించాలని బుద్ధిపుడుతుంది. వారి ఆజ్ఞలో వుండాలని సంకల్పం కలుగుతుంది.

మొన్న వారికి జరిగిన షష్టిపూర్తిమహోత్సవం వారి యోగ్యతకు తగినట్టుగానే జరిగింది.

హిందీ బుద్ధుల కొరకు మంచిపాఠం

"మద్రాసు హైస్కూల్లో చదువుచున్న ఉత్తరదేశవిద్యార్థులు తమిళభాష గాని, తెనుగుభాష గాని రెండవభాషగ నేర్చుకొనుట చాల కష్టము గనుక వీరకొరకు హిందీ రెండవభాషగ స్కూలుఫైనలు "ఏ" గ్రూపులో చేర్చవలసిన"దని విద్యాశాఖమంత్రిగారినీ, డైరక్టరుగారినీ, స్కూలుఫైనలు బోర్డువారినీ కోరుతూ ఎఫ్. చైరాలుగారి అధ్యక్షతకింద, మద్రాసులో, రాయపురంలో వున్న వుత్తరదేశీయులు సభచేసి తీర్మానించారు.

ఈ వుత్తరదేశీయులు జన్మభూమి విడిచి చాలా కష్టపడి యీ దక్షిణదేశానికి వచ్చారు. ఈ విజాతీయజనులమధ్య చాలా కష్టంతో కాపరాలు చేస్తున్నారు. అంతకంటే చాలాచాలా కష్టపడుతూ, వుద్యోగాలూ వర్తకమూ చేస్తూ ఈ దక్షిణదేశీయుల డబ్బు దోచుకుంటున్నారు. ఈ కష్టా లన్నీ వారు కిక్కురు మనకుండా భరిస్తున్నారు; కాని దక్షిణదేశభాషలు నేర్చుకోడం వారికి భరించరాని కష్టంగా వుంది.

1071

హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూ వున్న అపకారం

గత డిసెంబరు ...గో తేదీని ఆంధ్రపత్రికలో వొక లేఖ ప్రకటిస్తూ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణపంతులుగారు తెలుగు భాష వాఙ్మయం వృద్ధి చెందాలంటే, తెనుగులో మనం పుస్తకాలు రాయడం అవసరం అనీ, హిందీలో నే మనకి వాఙ్మయం కావాలనీ, హిందీ వాఙ్మయాన్ని ప్రవేశపెట్టవలసిన భాగం వొక్క హిందుస్తానీల పైనే వుండాలనీ చాలా దృఢంగా రాశారు. మొన్న మొన్న విశాఖపట్నంలో జరిగిన గ్రంథాలయసేవకుల సభలో, గ్రంథాలయాలవారు హిందీని బహిష్కరించాలంటూ ప్రతిపాదించిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ యితర కారణాలతో బాటు ఈ కారణాన్ని కూడా మేము సూచించగా లక్ష్మీనారాయణపంతులుగారు తీర్మానాన్ని ఖండిస్తూ ఏమిటేమిటో చెప్పారు. కాని దీనికి సమాధానం చెప్పలేదు.

ఎందుకో లేదు. మరొకప్పుడేనా వారు సావధానంగా చెబుతారని యెదురుచూస్తున్నాము.

* * * * *

ఆసందర్భంలో నే తల్లావఝ్ఝల శివశంకరశాస్త్రిగారు మాట్లాడుతూ—అంటే తీర్మానాన్ని ప్రతిఘటిస్తూ "గాంధిగారంటేనూ, కాంగ్రెస్సంటేనూ, కద్దరంటేనూ యిష్టం లేనివాళ్లు మాత్రమే హిందీ అంటే కష్టపడే"రని చెప్పారు. శాస్త్రిగారు గాంధిగారిమీదా, కాంగ్రెస్సుమీదా, కద్దరుమీదా తమకి ప్రీతి వుండడం వల్లనే హిందీని ప్రేమిస్తున్నారు. మనవాళ్లంతా హిందీ నేర్చుకోవాలంటున్నారు.

బాగా వుంది.

* * * * *

శాస్త్రిగారు లక్ష్మీనారాయణగారుకూడా తీర్మానాన్ని ప్రతిఘటిస్తూ, "స్త్రీమీద సవాల్" అని (తమకు లేనిలేని) మీసాలు దువ్వి, యెగురుతూ యిబ్బందికూడా పడిచారు.

హిందీవ్యామోహం మనవారిలో మంచిఫలితాలే కలిగిస్తోంది.

సంపాదకుడు

మాధ్వ శ్రీ

కాశీ కృష్ణాచార్యులవారి సన్నిధికి—

అవధాని శిరోమణీ! అనేక నమస్కారములు

౭. "గ్రామ్యవాదులు ప్రభుసాహాయ్యము నార్జించుకొని కొలంది కాలము తమ వాదమునకు కక్షలను నార్జించుకొని యంతటితో తృప్తి నొందక గ్రాంథిక భాష నుపయోగింపరాదనియు, విద్యార్థుల తమ పరీక్షాసమయములందు ప్రశ్నపత్రికలకు సమాధానపత్రములను వ్రాయునపుడు గ్రాంథిక భాషలో వ్రాసిన యెడల నట్టి విద్యార్థులకు జయచిహ్నములను (మార్కులు) నీయరాదనియు గూడ నొక రాజాజ్ఞను సంపాదించిరి"— ఇయ్యవసరంబునం గిఱ్ఱుడుకల ప్రసంగ మేమిటికి? తమ యీ ప్రసంగవచనంబునకు నేత్రపదేశంబున నేని, చెప్పట్టున నేని, నేరేని నొక్కటియందు జయచిహ్నం బేసి ంబుసాదింపనోపుదురా?

౮. "మన యదృష్టవిశేషముచే మనకు స్వతంత్ర మయిన యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము ప్రభుత్వము వారిచే ననుగ్రహింపబడిన దని చెప్పకొనుటయే గాని దానివలన మన యాంధ్రభాష కట్టి యభివృద్ధియు జరుగుటలేదు"—ఆంధ్రభాష కెట్టి యభివృద్ధియు సమకూర్పజాలని విశ్వవిద్యాలయంబు ననుగ్రహింపఁబడుట యన నేమి? అట్టి విశ్వవిద్యాలయంబు నిర్మింపఁబడుట యదృష్టవిశేషంబు వే నెట్టు లగు? "కటాక్షింపఁబడిన దని చెప్పకొనుటయే కాని" ఇప్పట్టునం "జెప్పకొనుటయే యేమయిన నరకనదియా? కటాక్షింపఁబడుటయే కాని" అని కాదా లిఖియింపవలయు? మఱియు మన యాంధ్రభాషకు కట్టి యభివృద్ధియు జరుగుట లేదా, కలుగుట లేదా?

౯. "ఆక్సుఫర్డు యూనివర్సిటీ" వలన మన యాంధ్రభాష కెంత లాభమో మన యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువలనను నట్టి లాభమే కాన్పించుచున్నది"—ఒకయెడ "నెంత" యని మఱియొకచో "నట్టి" యనం జెల్లెడినా! "ఎంత" "అంత" "ఎట్టి" "అట్టి" ఇట్టులం గాదా క్రమంబు?

౧౦. నైజాము రాజ్యములోని ఉస్మానియా కాలేజిలోని విద్యాభ్యాసపద్ధతి నించుక గమనింపుడు. అచట పఠనీయగ్రంథములు చాలవఱకు నుర్దూభాషలోనికి భాషాంతరీకరింపఁబడియే విద్యార్థులకుఁ గఱపఁబడుచున్నవి. అటుల భాషాంతరీకరింపఁబడని గ్రంథములు పాధ్యాయులచే నుర్దూభాషలోనే విద్యార్థులకు బోధింపఁబడుచున్నవి. అందువలన నైజాము రాష్ట్రపు దేశభాష చక్కని పెంపు నొందుచున్నది"—ఇటంగ మనింపం దగినయది విద్యాభ్యాసపద్ధతియా, విద్యాబోధనపద్ధతియా? పఠనీయగ్రంథంబులు ఉర్దూభాషలోనికి భాషాంతరీకరింపఁబడుచున్నవియా, లేక భాషాంతరీకరింపంబడినయవియే పఠనీయంబులుగ నిర్ణయింపఁబడుచున్నయవియా? ఉర్దూభాషలోనికి భాషాంతరీకరింపంబడుచున్నవియా, అనువదింపంబడుచున్నవియా? అటుల భాషాంతరీకరింపఁబడని గ్రంథములుపాధ్యాయులచే నుర్దూభాషలోనే విద్యార్థులకు బోధింపఁబడుచున్నవి" అనిన భాషాంతరీకరింపఁబడియే బోధింపఁబడుచున్న వన్న మాటరాదే కాదె! మఱియు నైజాము రాష్ట్రపు దేశభాష ఉర్దూభాషయా?

౧౧. "అటులనే మన యాంధ్రభాషవిషయ మయి యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారులు, కళాశాలలలోని పఠనీయగ్రంథములను, ఆంధ్రభాషలోనికిఁ బరివర్తించియే బాలురకుఁ గఱపవలయును"— ఈవాక్యంబు సమన్వయించి బోధింపఁగోరెద మహానుభావా!

గర్తపుత్తనంబు
నెగండెపుం బేట

ఇటుల నొక్కరుండు
జిజ్ఞాసువు

సరస్వతీ పాకెట్ డిక్షనరీ యొక్క ఒక నమూనా పుట:—

Lioness–*n.* ఆడుసింహము
Lip–*n.* పెదవి
Liquifiable–*adj.* కరగునట్టి ద్రవరూపము చెందెడు
Liquify–*v. t. & v. i.* కరగించు లేక ద్రవమగు
Liquid–*n.* ద్రవపదార్థము ; *adj.* ద్రవరూపమైన, ప్రవహించునట్టి
Liquidate–*v t.* (ఋణము లు) తీర్మానముచేయు, పరిష్కరించు ; ఆస్తి అప్పులను తేల్చుకొని పరిష్కరించు ; *n.* **Liquidator**
Liquidation–*n.* ఋణముల పరిష్కారము
Liquor–*n.* ద్రవము ; కల్లు లేక సారాయి
Lisp–*v. i.* నత్తియుగా ని మాటలాడు ; *n.* అవ్యక్తపు మాటలు
List–*n.* జాబితా, బట్టయొక్క అంచు ; *pl.* యుద్ధ ప్రదర్శనము జరుగు ఆవరణము ; *v.t. & v. i.* ఒక మరుగ్గు పనిలో చేర్చుకొను, కాంక్షించు, విను
Listen–*v. i. & v. t.* విను, ఆలకించు, శ్రద్ధాళువగు, లక్ష్యపెట్టు
Listless–*adj.* జాగ్రత్తలేని, ఉపేక్షించెడు
Literal–*adj.* ప్రతిపదమునకు సరిగానున్న, అలంకార యుతముగాకాని ; *adv.* **Literally** [సం. మైన
Literary–*adj.* సారస్వత
Literate–*n.* సారస్వత విజ్ఞానము కలవాడు, పండితుడు ; *adj.* పాండిత్యముగల
Literature–*n.* సారస్వతము, సాహిత్యము
Lithe / **Lithesome** } *adj.* మెత్తని, వంగెడు
Lithography–*n.* రాతిపై నున్న వ్రాతల అచ్చుతీసెడు విధము, *adj.* **Lithographic-cal**
Litigant–*n.* దావాలోని కక్షిదారుడు ; *adj.* వివాద పడెడు
Litigate–*v. t. & v .i.* వ్యాజ్యమాడు, వివాదపడు
Litigation–*n.* న్యాయస్థానము గా జరుగు వివాదము
Litter–*n.* డోలి, మోసికొని పోవు పడక . పందియొక్క ఒక యీత పిల్లలు, కల్మషము, చెత్త ; *v. t.* (పంది) ఈను చెత్తతో నింపు

సరస్వతి ఇంగ్లీషు-తెలుగు పాకెట్ డిక్షనరీ

Saraswathi English-Telugu

POCKET DICTIONARY.

సరస్వతి పవర్ ప్రెస్, రాజమండ్రి.

క్రౌను 16 పత్రము—665 పేజీలు
సుమారు 17000
ఇంగ్లీషు పదములకు సులభముగా
తెలుగు అర్థములు—బాలబాలిక
లకు మిక్కిలి యుపయోగకరము.
చక్కని కాలికోబైండు.
వెల ప్రతి 1కి రు **1-8-0**

అచ్చులో నున్నది !

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌వారి ప్రచురణము, రాజమండ్రి.

మంచి గ్లేజుకాగితము ! నాగిన సైన క్యాలికో బైండు !! పుస్తకములో వస్తుగుణ ప్రబోధముగల పేజీలు 1000 పైగా నుండును. వెల ప్రతి 1కి **5-0-0**

ఇది సమస్తద్రవ్యగుణములను అసందిగ్ధముగ తెలియజేయు అపూర్వగ్రంథరాజము. ఆంధ్రవైద్యలోకమునకు, వైద్యేతరులకును మిక్కిలి యుపయోగకర మగునట్టుల బ్రహ్మశ్రీ ఆయుర్వేదభూషణ భిషగ్వర పండిత పీటూరి వాసుదేవ శాస్త్రి, ఏ. యం. ఏ. సి. గారిచే వ్రాయబడినది. ఇందు సందిగ్ధద్రవ్యములన్నియు నిర్ధారణచేయబడి ప్రచురింపబడినవి. నూతనపరిశోధితద్రవ్యములు చేర్చబడినవి. వస్తువునందలి రసవీర్యవిపాకప్రభావములను గుణములను విడదీసి వస్తు ప్రాధాన్యము నిరూపింపబడినది.

కుంకుమపూవు :— కాశ్మీరజ - కుంకుమ — Corcus-Salivus. Eng. Saffron.

స్వరూపము

ఇది కాశ్మీర దేశమునందును, హీరా దేశమునందును పుట్టు సుగంధద్రవ్యము. దీని కేసరము లెఱ్ఱగను, కొంచెము తెల్లగను యుండును. రంగు వేయబడిన కుత్రిమ కుంకుమపువ్వు బజారులో గలదు. కుంకుమపువ్వు చేతిలో నలిపిన రంగంటుకొనక యుండినచో నది, అసలైనదని తెలియవలెను. నీటిలో వేసిన నీరు యెఱ్ఱబడక యుండిన నది శ్రేష్ఠమైనది. అసలైన కుంకుమపూవు కొంచెము చమురుగలిగి యుండును.

గుణములు

ఇది కారము, చేదు, రుచులు గలది. వేడిచేయు స్వభావము గలది. విపాకమున కారపు రుచిగ మారును. లఘుగుణము. వాతకఫములు హరించును. దగ్గులు కట్టును. విషదోషములు శమించును. కంఠరోగములు, తలనొప్పులు పోవును. వీర్యవృద్ధియు ధాతుపుష్టియును గలిగించును. ముక్కు, చెవి, కన్ను, నోరు, శిరస్సు మొదలగు నూర్ధ్వజత్రుగత రోగములను శమింపజేయును.

ప్రయోగము

అశ్వరీ-కృచ్ఛ్రములకు :— కుంకుమపూవు ద్రాక్ష రసముతో కలిపి త్రాగిన సర్వకృచ్రములు, అశ్మరులు శమించును. (చి. 26 అ. చరకము.)

మూత్రరోధజ-ఉదావర్తమునకు:—కుంకుమపూవు కషాయమును లోనికి త్రాగిన ఉదావర్తము తగ్గును.

మూత్రాఘాతమునకు :—కుంకుమపూవు మెత్తగా నూరి నీటిలో కలిపి దానిలో తేనెవేసి రాత్రి నిలవయుంచి ప్రాతఃకాలమున త్రాగిన మూత్రకృఛ్రములు తప్పక శమించును. (59 అ. సుశ్రుతము)

శిరోరోగములకు :—కుంకుమపూవును పంచదారయును గలిపి ఆవునేతితో వేచి నస్యము చేయించి యుపయోగించిన కనుబొమలమధ్యను, కణతలయందును, నేత్రములయందును, చెవులయందును, సూర్యావర్తకమను శూలలయు నశించును. (చక్రదత్త)

బొల్లికి :—రేలవేరు నీటిలో నఱగదీసి ఆగంధములో కుంకుమపూవు కలిపి బొల్లికి రాసిన బొల్లులు తగ్గును. ముఖముపై మొటిమలుకూడ తగ్గును.

ప్రసవస్త్రీ మైలరక్తశోధనకు :—రెండు చిన్నముల కుంకుమపూవును 6 మిరియములును కలిపి నీళ్లలో నూరి ప్రసవస్త్రీ కిచ్చిన గర్భశోధన మొనరించి మైలరక్తమును వెడలించును. జ్వరమును కూడ రాకుండ కాపాడును.

నేత్రరోగములకు :— ఇంగుబగింజ గంధములో కుంకుమపూవు కలిపి కంటిచుట్టును పట్టువేసిన కంటివ్యాధులూ తగ్గును. మరియు నిమ్మపండ్ల రసములో కరక్కాయ అరగదీసి దానిలో కుంకుమపూవు కలిపి కంటిచుట్టు పట్టువేసిన నేత్రరోగములు తగ్గును.

రాజమహేంద్రవరము: శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారి సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌నందు ముద్రితమై శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే ప్రకటింపబడినది.